

ΣΥΝΟΔΕΥΤΙΚΑ

7^{ης} Συνεδρίας Σ.Π.Δ.Ε.

Συνοδευτικό Θέματος 1:

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1) ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- Όρια υποχρεωτικής εκπαίδευσης
- Μετάβαση στη μεθυποχρεωτική εκπαίδευση
- Γενικό Λύκειο: ενιαία μορφή ή επιστημονικά πεδία;
- Διεύρυνση σχολικού χρόνου (ολοήμερο σχολείο;)

2) ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

- Αναλυτικά Προγράμματα
 - Βασικές μορφωτικές ικανότητες
 - Υποχρεωτικά – Επιλεγόμενα μαθήματα - Ζώνη πολιτισμού
- Διδασκόμενη Ύλη
 - Δραστικός περιορισμός της ύλης
 - Ομαδοποίηση μαθημάτων (διδασκαλία – εξέταση)
 - Διάρκεια διδακτικού χρόνου (αριθμός εβδομάδων;)
- Μέθοδοι Διδασκαλίας
 - Μαθητοκεντρική – Ενεργητική - Ομαδοσυνεργατική
- Διδακτική Υποστήριξη
 - Δημιουργία πρόσθετου διδακτικού υλικού
 - Πολλαπλές πηγές γνώσης
 - Αξιοποίηση τεχνολογίας της εκπαίδευσης
 - Βιβλιοθήκες
- Βιβλία
 - Εναλλακτικό βιβλίο
- Άρση εκπαιδευτικών ανισοτήτων

Συνοδευτικό Θέματος 3:

Ενδεικτικό Σχέδιο Προτάσεων του Σ.Π.Δ.Ε.

ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- Στόχοι
- Επιλογή εντός ή εκτός Λυκείου ;
- Εναλλακτικά Συστήματα
- Συνυπολογισμός επίδοσης της φοίτησης των μαθητών στο Λύκειο (αντικειμενικοί τρόποι αξιολόγησης).

Συνοδευτικό Θέματος 2:

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

ΕΚΘΕΣΗ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΘΙΕΡΩΣΗ

ΔΥΟ ΚΥΡΙΩΝ ΤΥΠΩΝ ΛΥΚΕΙΟΥ

Απρίλιος 2005

Η παρούσα έκθεση είναι αποτέλεσμα συνεργασίας των μελών της Διατμηματικής Ομάδας Εργασίας¹ που συγκροτήθηκε με απόφαση του Συντονιστικού Συμβουλίου (πράξη 38/04) για το σκοπό αυτό.

¹Συγκροτείται από τους Συμβούλους κ.κ. Σταύρο Γιαγκάζογλου, Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα, Θεοχαρούλα Μαγουλά, Αντώνιο Μπομπέτση, Γεώργιο Παληό, Γεώργιο Παπαδόπουλο,

Τα μέλη της Ομάδας Εργασίας, μελέτησαν το θέμα, συνεργάστηκαν, αντάλλαξαν απόψεις και επιχειρήματα, συζήτησαν τις κρίσεις και τις απόψεις των συναδέλφων επί των σχεδίων που κατετέθησαν για συζήτηση στις 12/1/2005 και στις 26/1/2005, μελέτησαν τη σχετική εισήγηση της ομάδας εργασίας που είχε συγκροτηθεί στο πλαίσιο του Τμήματος Τ.Ε.Ε., τις σχετικές θέσεις-προτάσεις των Ομοσπονδιών των Εκπαιδευτικών (ΟΛΜΕ, ΟΛΤΕΕ) και συνέταξαν τελικό σχέδιο έκθεσης το οποίο κατέθεσαν στην Επιτροπή Προέδρων Τμημάτων του Π.Ι.

Στην παρούσα μορφή της έκθεσης έχουν συμπεριληφθεί όλες οι παρατηρήσεις και οι υποδείξεις της Επιτροπής Προέδρων των Τμημάτων του Π.Ι. που διατυπώθηκαν επί του τελικού σχεδίου της έκθεσης κατά τη συνεδρίαση της 12/04/05.

Την εποπτεία της Ομάδας Εργασίας είχε ο Πρόεδρος του Τμήματος Ποιότητας της Εκπαίδευσης του Π.Ι. κ. Δημήτριος Βλάχος, Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ. και την τελική ευθύνη ο Πρόεδρος του Π.Ι. κ. Μιχάλης Παπαδόπουλος, Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.

Το τελικό κείμενο της έκθεσης εγκρίθηκε από την Ολομέλεια και από το Συντονιστικό Συμβούλιο του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.

*Νικόλαο Πετρόπουλο και Γεώργιο Σιγάλα, τους Μονίμους Παρέδρους κ.κ. Γεώργιο Πατεράκη και Ιγνάτιο Χατζηευστρατίου και τους Παρέδρους με θητεία κ.κ. Μαρία Δροσινού, Κοσμά Ηλιάδη, Κωνσταντίνο Καφετζόπουλο και Γεώργιο Πολύζο.
Συντονιστής της ομάδας ορίστηκε ο κ. Γεώργιος Παπαδόπουλος και γραμματέας η εκπαιδευτικός κ. Ελισάβετ Δαλιεράκη.*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Η ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα	σελ. 4
B. Τα Εκπαιδευτικά Συστήματα των χωρών της Ε.Ε. και οι κοινοί Ευρωπαϊκοί στόχοι	σελ. 6
Γ. Στάθμιση αναγκών για αλλαγές στην ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση	σελ. 7
Δ. Προτεινόμενες αλλαγές	σελ 8
1. Αλλαγές στη δομή	σελ. 10
Γενικό Λύκειο	σελ. 10
Επαγγελματικό Λύκειο	σελ. 13
Ειδικευμένα Λύκεια	σελ. 16
2. Αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών, στο Διδακτικό Υλικό και στις Διδακτικές Προσεγγίσεις	σελ. 17
Γενικό Λύκειο	σελ. 17
Επαγγελματικό Λύκειο	σελ. 18
E. Συμπληρωματικά μέτρα	σελ. 19
ΣΤ. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών	σελ. 21
Z. Παρακολούθηση-Έλεγχος-Αξιολόγηση	σελ. 21
Συμπέρασμα	σελ 22
Προϋποθέσεις επιτυχίας και κίνδυνοι αποτυχίας των προτεινόμενων μέτρων	σελ. 28
Διάγραμμα της προτεινόμενης δομής	σελ. 29

A. Η ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα

Κρίνουμε σκόπιμο και χρήσιμο να κάνουμε μια πολύ σύντομη αναφορά στις σημαντικότερες μεταρρυθμιστικές παρεμβάσεις που έχουν γίνει στην ελληνική ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση και που σχετίζονται με το αντικείμενο της παρούσας μελέτης.

Η πρώτη μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μεταρρυθμιστική τομή επιχειρήθηκε το 1964 (νόμος 4397/1964)². Με τη μεταρρύθμιση αυτή θεσπίσθηκαν, μεταξύ άλλων, ο χωρισμός της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε δύο τριετείς κύκλους (Γυμνάσιο και Λύκειο) και το Ακαδημαϊκό Απολυτήριο με ταυτόχρονη κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων για τα ΑΕΙ. Βασικός μεταρρυθμιστικός στόχος ήταν και η θέσπιση Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Η μεταρρυθμιστική αυτή προσπάθεια διεκόπη λόγω της μη ομαλής πολιτικής κατάστασης (μετά το 1965) και της επιβολής το 1967 του δικτατορικού καθεστώτος. Συνεχίσθηκε δέκα και πλέον χρόνια αργότερα (νόμος 309/76 και 576/77) με τη μεταρρύθμιση 1976-77 με την οποία, μεταξύ άλλων, θεσμοθετήθηκαν η Τεχνική και Επαγγελματική Εκπαίδευση ως ισότιμη με τη Γενική Εκπαίδευση (ίδρυση ΤΕΣ, ΤΕΛ, εισαγωγή των μαθητών με εισιτήριες εξετάσεις, πρόσβαση των αποφοίτων στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση κ.ά.) και οι Πανελλήνιες Εξετάσεις για την εισαγωγή στα ΑΕΙ. Θεσμοθετήθηκαν επίσης τα Κλασικά Λύκεια.

Η δεύτερη μετά τη μεταπολίτευση μεταρρυθμιστική προσπάθεια έγινε το 1985 (νόμος 1566/85) ο οποίος σε πολλά σημεία του ισχύει και σήμερα. Οι βασικότερες, σχετικά με το αντικείμενο της μελέτης, αλλαγές που η μεταρρύθμιση αυτή επέφερε ήταν η κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων για το Λύκειο, η αλλαγή στο σύστημα των εξετάσεων για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (αντικατάσταση των Πανελληνίων Εξετάσεων από τις Γενικές Εξετάσεις με ταυτόχρονο υπολογισμό της σχολικής επίδοσης των μαθητών σε όλες τις τάξεις του Λυκείου, κάτι που καταργήθηκε το 1988) και η ίδρυση του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου με σκοπό *την οργανική σύνδεση της Γενικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και την παροχή ευκαιριών σε όλους τους μαθητές για τη σύμμετρη ανάπτυξη των ικανοτήτων και την καλλιέργεια των ενδιαφερόντων και δεξιοτήτων τους*. Όλοι οι άλλοι τύποι Λυκείων διατηρήθηκαν και ήταν ισότιμοι μεταξύ τους.

Ακολούθησαν πολλοί νόμοι που ρύθμιζαν-μεταρρυθμιζαν θέματα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (1674/85, 1824/88, 1892/90, 1943/91, 2009/94....) όμως η τρίτη μετά τη μεταπολίτευση σημαντική μεταρρυθμιστική παρέμβαση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση επιχειρήθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 90 (νόμος 2525/97 και 2640/98). Οι σχετικές με το εξεταζόμενο θέμα παρεμβάσεις που έγιναν, ήταν, μεταξύ άλλων, η ίδρυση του Ενιαίου Λυκείου με την ενσωμάτωση σε αυτό όλων των τύπων Λυκείου (Γενικών, ΤΕΛ, ΕΠΛ και Κλασικών), η καθιέρωση του Απολυτηρίου του Ενιαίου Λυκείου για την εισαγωγή στα ΑΕΙ

² *Είχαν προηγηθεί επιμέρους μεταρρυθμιστικά μέτρα στο τέλος της δεκαετίας του 50 (Επιτροπή Παιδείας του 1957, Ν.Α. 3971 και 3973 του 1959).*

και ΤΕΙ και η ίδρυση των Τεχνικών Επαγγελματικών Εκπαιδευτηρίων (ΤΕΕ) για τη χορήγηση πτυχίου επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 2 και 3³.

Οι νόμοι 2525/97, 2640/98 και 1566/85 καθορίζουν μέχρι και σήμερα το βασικό νομοθετικό πλαίσιο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (μετά το 2000 έγιναν ρυθμίσεις και αλλαγές σε επιμέρους θέματα που σε κάποιες περιπτώσεις διαφοροποίησαν βασικά χαρακτηριστικά του θεσμικού πλαισίου που καθόρισε ο νόμος 2525/97).

Σκοπός του Ενιαίου Λυκείου είναι *α) η παροχή γενικής παιδείας υψηλού επιπέδου, β) η ανάπτυξη των ικανοτήτων, της πρωτοβουλίας, της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης των μαθητών, γ) η προσφορά στους μαθητές των απαραίτητων γνώσεων και εφοδίων για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα και δ) η καλλιέργεια στους μαθητές δεξιοτήτων που θα τους διευκολύνουν την πρόσβαση, ύστερα από περαιτέρω εξειδίκευση ή κατάρτιση, στην αγορά εργασίας (Ν. 2525/97).*

Σκοπός του Τ.Ε.Ε. είναι *ο συνδυασμός της γενικής παιδείας με την εξειδικευμένη τεχνική και επαγγελματική γνώση, με σκοπό την επαγγελματική ένταξη στην αγορά εργασίας (Ν. 2640/98).*

Στο Ενιαίο Λύκειο οι μαθητές της Α΄ τάξης παρακολουθούν κοινά για όλους μαθήματα γενικής παιδείας, ενώ στη Β΄ και τη Γ΄ τάξη παρακολουθούν αφενός κοινά μαθήματα γενικής παιδείας και αφετέρου μαθήματα κατεύθυνσης. Επίσης, σε κάθε τάξη επιλέγουν και ένα μάθημα επιλογής.

Στα ΤΕΕ η φοίτηση οργανώνεται σε δύο κύκλους. Ο Α΄ κύκλος διαρκεί δύο έτη και ο Β΄ κύκλος ένα έτος. Οι μαθητές των ΤΕΕ σε όλα τα έτη σπουδών παρακολουθούν τόσο μαθήματα γενικής παιδείας όσο και μαθήματα ειδικότητας. Οι απόφοιτοι του Α΄ κύκλου αποκτούν πτυχίο επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 2 και μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ή να εγγραφούν, εφόσον το επιθυμούν, στο Β΄ κύκλο. Οι απόφοιτοι του Β΄ κύκλου αποκτούν πτυχίο επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 3 και μπορούν να ενταχθούν στην αγορά εργασίας ή να συμμετάσχουν στις ειδικές εξετάσεις για να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα Τ.Ε.Ι.

³ Σύμφωνα με την Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αριθ. L 199/59/31-7-85, το **επίπεδο 2** «...αντιστοιχεί σε πλήρη τίτλο επαγγελματικής εκπαίδευσης για την άσκηση σαφώς καθορισμένης δραστηριότητας με την ικανότητα χρησιμοποίησης των σχετικών οργάνων και τεχνικών. Η δραστηριότητα αυτή αφορά κυρίως εργασία εκτέλεσης που μπορεί να είναι αυτόνομη μέσα στα όρια των σχετικών τεχνικών» ενώ το **επίπεδο 3** «... η εκπαίδευση αυτή προϋποθέτει περισσότερες θεωρητικές γνώσεις από το επίπεδο 2. Η δραστηριότητα αυτή αφορά κυρίως τεχνική εργασία που μπορεί να εκτελεσθεί αυτόνομα ή και να συνεπάγεται ευθύνες πλαισίωσης και συντονισμού».

Εκτός από τα ημερήσια Ενιαία Λύκεια και ΤΕΕ, λειτουργούν επίσης εσπερινά, στα οποία οι σπουδές οργανώνονται σε τέσσερα έτη φοίτησης. Τέλος, έχουν θεσμοθετηθεί και λειτουργούν Μουσικά και Εκκλησιαστικά Λύκεια.

Οι μαθητές με αναπηρίες (ΑΜΕΑ) και ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες φοιτούν στα Ενιαία Λύκεια Ειδικής Αγωγής και στα ΤΕΕ Α΄ και Β΄ βαθμίδας Ειδικής Αγωγής, καθώς και στα Τμήματα Ένταξης Ειδικής Αγωγής στο Ενιαίο Λύκειο και τα ΤΕΕ και στα Εργαστήρια Ειδικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης (ΕΕΕΕΚ) (Ν. 2817/2000).

Β. Τα Εκπαιδευτικά Συστήματα των χωρών της Ε.Ε. και οι κοινοί Ευρωπαϊκοί στόχοι

Από τη μελέτη των συστημάτων ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴ κυρίως σε ό,τι αφορά τη δομή τους και τις παραμέτρους που σχετίζονται με το αντικείμενο της παρούσας μελέτης, προκύπτουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα χρήσιμα συμπεράσματα:

- ◆ σε όλες τις χώρες υπάρχουν περισσότεροι του ενός τύποι σχολείων ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
- ◆ στις περισσότερες χώρες υπάρχουν τριετούς φοίτησης επαγγελματικά σχολεία ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης που οδηγούν στην απόκτηση πτυχίου επαγγελματικής εκπαίδευσης ειδικότητας επιπέδου 3
- ◆ στις περισσότερες των περιπτώσεων, η απόλυση από το Λύκειο και η πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δεν είναι αποδεδειγμένες
- ◆ στις περισσότερες χώρες προσφέρεται ως δυνατότητα η πρόσβαση από τα επαγγελματικά σχολεία στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
- ◆ στις περισσότερες χώρες τα ποσοστά των μαθητών που επιλέγουν να φοιτήσουν στην Επαγγελματική Εκπαίδευση κυμαίνονται μεταξύ 40% (Φινλανδία) και 78% (Γερμανία)
- ◆ η γενική παιδεία συνδυάζεται, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με παροχή γνώσεων που διασφαλίζουν αποτελεσματική σύνδεση με την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση
- ◆ σε όλες τις χώρες προβλέπεται η εκπαιδευτική ένταξη των μαθητών ΑΜΕΑ και μαθητών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες (Mainstreaming).

Η μελέτη της ευρωπαϊκής πραγματικότητας κρίθηκε αναγκαία, χρήσιμη και σκόπιμη, όχι φυσικά για την αναζήτηση «προς υιοθέτηση» ή τη μηχανιστική μεταφορά κάποιου ιδανικού μοντέλου, αλλά για τη διερεύνηση πιθανών τάσεων στα θέματα που σχετίζονται με το αντικείμενο της παρούσας μελέτης. Η εφαρμογή, εξάλλου, αλλά και οι προσεγγίσεις, διαφέρουν από χώρα σε χώρα και επηρεάζονται από πλήθος παραγόντων και από τις ιδιαίτερες για κάθε χώρα κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες.

⁴ Κυρίως Αγγλίας, Αυστρίας, Βελγίου (Γαλλόφωνου και Φλαμανδόφωνου), Γαλλίας, Γερμανίας (Βαυαρίας, Βεσφαλίας), Δανίας, Ιρλανδίας, Ισπανίας, Ιταλίας, Ολλανδίας, Πορτογαλίας, Τσεχίας και Φινλανδίας

Θεωρήθηκε, επίσης, αναγκαίο να μελετηθούν οι κοινοί στόχοι για την εκπαίδευση που έχουν τεθεί από τις χώρες-μέλη της Ε.Ε. ώστε οι προτάσεις μας να εναρμονίζονται με αυτούς. Οι στόχοι για το έτος 2010 όπως διατυπώνονται στην έκθεση «Οι συγκεκριμένοι μελλοντικοί στόχοι των Συστημάτων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης» που ενέκρινε το Συμβούλιο Υπουργών Παιδείας το 2001 είναι επιγραμματικά οι ακόλουθοι:

Στόχος 1: Βελτίωση της ποιότητας των Συστημάτων Εκπαίδευσης και Κατάρτισης

- 1.1. Βελτίωση της ποιότητας εκπαιδευτικών και εκπαιδευτών
- 1.2. Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την κοινωνία της γνώσης
- 1.3. Εξασφάλιση της πρόσβασης όλων στις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ)
- 1.4. Αύξηση της προσέλευσης στις επιστημονικές και τεχνολογικές σπουδές
- 1.5. Βέλτιστη χρήση των πόρων

Στόχος 2: Διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση και την κατάρτιση

- 2.1. Ανοικτό περιβάλλον μάθησης
- 2.2. Ελκυστικότερη μάθηση
- 2.3. Προώθηση της ενεργοποίησης του πολίτη, της ισότητας των ευκαιριών και της κοινωνικής συνοχής

Στόχος 3: Άνοιγμα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης στον κόσμο

- 3.1. Ενίσχυση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και την έρευνα καθώς και με την ευρύτερη κοινωνία
- 3.2. Ανάπτυξη του επιχειρηματικού πνεύματος
- 3.3. Βελτίωση της εκμάθησης ξένων γλωσσών
- 3.4. Αύξηση της κινητικότητας και των ανταλλαγών
- 3.5. Ενίσχυση της ευρωπαϊκής συνεργασίας.

Επίσης, τα «Επίπεδα αναφοράς μέσω των ευρωπαϊκών επιδόσεων στην Εκπαίδευση και Κατάρτιση» όπως καθορίστηκαν το 2003 από το Συμβούλιο Υπουργών είναι επιγραμματικά τα ακόλουθα:

- ♦ Μέχρι το 2010, ο ευρωπαϊκός μέσος όρος στο δείκτη που αφορά την πρόωρη εγκατάλειψη του σχολείου, θα πρέπει να μην υπερβαίνει το 10%
- ♦ Μέχρι το 2010, ο συνολικός αριθμός αποφοίτων από σχολές Μαθηματικών, Φυσικών και Τεχνολογίας θα πρέπει να αυξηθεί τουλάχιστον κατά 15%, ενώ ταυτόχρονα να μειωθεί και η διαφορά αριθμού αποφοίτων με βάση το φύλο
- ♦ Μέχρι το 2010, θα πρέπει τουλάχιστον το 85% των ευρωπαίων νέων ηλικίας 22 ετών να έχει ολοκληρώσει το δεύτερο κύκλο της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Γενικό ή Επαγγελματικό Λύκειο)

- ♦ Μέχρι το 2010, θα πρέπει να μειωθεί τουλάχιστον κατά 20% το ποσοστό των ευρωπαϊκών νέων ηλικίας 15 ετών που έχουν χαμηλή επίδοση στην ικανότητα κατανόησης κειμένου
- ♦ Μέχρι το 2010, το μέσο ευρωπαϊκό ποσοστό συμμετοχής στη δια βίου μάθηση, θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 12,5% του ενήλικου ενεργού πληθυσμού (25-64).

Γ. Στάθμιση αναγκών για αλλαγές στην ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Προκειμένου να διερευνηθεί η ανάγκη δημιουργίας δύο κύριων τύπων Λυκείου, θεωρήθηκε αναγκαίο να εκτιμηθεί η υπάρχουσα κατάσταση στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με την καταγραφή και την αξιολόγηση των προβλημάτων που έχουν ανακύψει. Η εκτίμηση αυτή στηρίχθηκε κυρίως στην εμπειρία και τη γνώση των μελών του Π.Ι. Το έλλειμμα σε σχετική επιστημονική έρευνα για το ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα είναι διαπιστωμένο. Οι μεμονωμένες προσπάθειες που γίνονται από έλληνες ερευνητές, δεν καλύπτουν τις ανάγκες και φυσικά δε λύνουν το πρόβλημα. Δεν είναι επομένως εύκολο να τεθούν σε επιστημονική βάση οι προσπάθειες μεταρρυθμιστικών παρεμβάσεων που επιχειρούνται για μια ακόμη φορά στην ελληνική Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Ως σημαντικό πρόβλημα του **Ενιαίου Λυκείου** επισημάνθηκε επιβάρυνση των μαθητών ήδη από τη Β΄ τάξη με πληθώρα εξετάσεων, οι οποίες καταλήγουν να ενισχύουν την παραπαιδεία και να αφαιρούν από την εκπαιδευτική αυτή βαθμίδα την παιδευτική της αυτοτέλεια. Καθώς οι μαθητές προσανατολίζονται από πολύ νωρίς στην αγωνιώδη επιδίωξη της ειδικής και τυποποιημένης γνώσης για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, απαξιώνουν κατά κανόνα όσα μαθήματα γενικής παιδείας δεν υπηρετούν τη σκοπιμότητα της επιτυχίας στις εισιτήριες εξετάσεις. Είναι υπερβολικός άραγε ο ισχυρισμός ότι το Ενιαίο Λύκειο προσομοιάζει περισσότερο με «κέντρο διεκπεραίωσης εξεταστικών διαδικασιών» παρά με «οργανισμό μάθησης»; Μήπως δεν είναι υπερβολικός αλλά αντιθέτως το πρόβλημα είναι ακόμη πιο σοβαρό; Μήπως το Ενιαίο Λύκειο δε μπορεί να ανταποκριθεί ικανοποιητικά ούτε ως κέντρο προετοιμασίας για τις εξετάσεις εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση; Πώς αλλιώς μπορεί να ερμηνευθεί το αναμφισβήτητο γεγονός ότι η παραπαιδεία έχει καταστεί ανάγκη;

Σε ό,τι αφορά τα **Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια**, ως σημαντικό πρόβλημα επισημάνθηκε η όξυνση του χρόνιου προβλήματος της κοινωνικής απαξίωσης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Συνέπεια της απαξίωσης αυτής είναι να προσελκύουν τα ΤΕΕ αισθητά μικρότερο αριθμό μαθητών από ό,τι τα Ενιαία Λύκεια, φαινόμενο που έρχεται σε αντίθεση με τα δεδομένα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών. Επί πλέον, η πλειονότητα των μαθητών που επιλέγουν να φοιτήσουν στα ΤΕΕ χαρακτηρίζεται από χαμηλές σχολικές επιδόσεις, πολλές φορές δε από έλλειψη βασικών-στοιχειωδών γνώσεων. Ως σημαντικά επίσης προβλήματα των ΤΕΕ επισημάνθηκαν τα ακόλουθα:

- ◆ οι προσφερόμενες ειδικότητες καθορίστηκαν και σχεδιάσθηκαν χωρίς την επιβαλλόμενη τεκμηρίωση, με συνέπεια, σε πολλές περιπτώσεις, να μην ανταποκρίνονται σε πραγματικές ανάγκες της αγοράς εργασίας
- ◆ επικαλύψεις αντί συνάρθρωση με το Σύστημα Κατάρτισης (IEK)
- ◆ μεγάλος αριθμός τομέων και ειδικοτήτων με συνέπεια η Δευτεροβάθμια Επαγγελματική Εκπαίδευση να έχει αποκτήσει χαρακτήρα επαγγελματικής κατάρτισης
- ◆ πολύ περιορισμένη και μη συστηματική σύνδεση με την αγορά εργασίας
- ◆ μη κατοχύρωση επαγγελματικών δικαιωμάτων

Εκτός των ανωτέρω, επισημάνθηκαν προβλήματα που ταλανίζουν και τους δύο τύπους σχολείων της ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης όπως, η πληθώρα της διδακτέας ύλης και η διάκρισή της από την εξεταστέα, η αναχρονιστική διδακτική μεθοδολογία η οποία κατά κανόνα δίνει έμφαση στην απομνημόνευση και στη μηχανιστική εφαρμογή αλγοριθμικών διαδικασιών αντί να εστιάζει στην ανάδειξη του νοήματος και της αξίας των εννοιών, των ιδεών, των μεθόδων, των θεωρημάτων, των ιστορικών στοιχείων κ.τ.λ., η ελλιπής εφαρμογή των μέτρων της πολιτείας για την ενίσχυση των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, καθώς και για την παροχή ίσων ευκαιριών μάθησης στους μαθητές με μαθησιακές δυσκολίες.

Δ. Προτεινόμενες αλλαγές

Με βάση τις παραπάνω διαπιστώσεις εκτιμάται ότι είναι αναγκαίο να γίνουν αλλαγές και παρεμβάσεις στην κατεύθυνση,

- α) ενίσχυσης της παιδευτικής αυτοτέλειας και του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου**
- β) αναβάθμισης της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.**

Είναι αυτονόητο ότι της λήψης μέτρων (ρυθμίσεων, μεταρρυθμίσεων κτλ), πρέπει να προηγείται ανάλυση των αιτίων που προκαλούν το πρόβλημα ή τα προβλήματα που επιδιώκεται να λυθούν. Αν επομένως επιδιώκεται,

α) η ανάδειξη του Λυκείου σε οργανισμό μάθησης με παιδευτική αυτοτέλεια και

β) η ουσιαστική αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης,

πρέπει να αναζητηθούν τα αίτια που έχουν οδηγήσει στην υποβάθμιση του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου και στην υποβάθμιση-απαξίωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης.

Όμως, «γενικά, δεν είναι δυνατόν να μιλά κανείς για αιτιώδεις σχέσεις στην εκπαίδευση» (D. Hopf & Π. Δ. Ξωχέλλης, 2003). Πράγματι, τα θέματα εκπαίδευσης δεν είναι προσδιοριστικά-ντετερμινιστικά αλλά στοχαστικά, με την έννοια του *πολυσύνθετου* και του *περιορισμένου της γνώσης των αιτίων* που προκαλούν το αποτέλεσμα.

Παρόλα αυτά, δύσκολα μπορεί να αμφισβητηθεί η εκτίμηση ότι το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (στις διάφορες μέχρι σήμερα εκδοχές του) λειτούργησε και λειτουργεί ανασταλτικά σε κάθε προσπάθεια ενίσχυσης του μορφωτικού χαρακτήρα και της παιδευτικής αυτοτέλειας του Λυκείου και αναδείχθηκε έτσι σε ένα από τα κύρια αίτια που υπονομεύουν και πλήττουν τη λειτουργία του Λυκείου ως αυτόνομης εκπαιδευτικής βαθμίδας. «Αποσύνδεση» βέβαια και «αποδέσμευση» του Λυκείου από το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση δε μπορεί αλλά και δεν πρέπει να γίνει αφού η ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση είναι η εκπαιδευτική βαθμίδα που «εφάπτεται» της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης και οφείλει μεταξύ άλλων να προσφέρει στους μαθητές *«...τις απαραίτητες γνώσεις και εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα»* (Ν. 2525/98). Μπορεί, όμως, και πρέπει να μην ετεροπροσδιορίζεται (όπως συμβαίνει σήμερα) από το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση αλλά να προσφέρει *«...τις απαραίτητες γνώσεις και εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα»* ως μέρος μιας ευρύτερης, ολοκληρωμένης και ισόρροπης παιδείας και εκπαίδευσης. Επίσης, πιθανή «αποδέσμευση» του Λυκείου από την υποχρέωση να προσφέρει στους μαθητές *«...τις απαραίτητες γνώσεις και εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα»* και απόκτηση αυτών των «γνώσεων και εφοδίων» σε κάποιο μεταλυκειακό ή κάποιο προπαρασκευαστικό έτος είναι πολύ πιθανόν να οξύνει το πρόβλημα της απαξίωσης του Λυκείου παρά να το αμβλύνει. Η άρση επομένως του συγκεκριμένου αιτίου πρέπει να γίνει με την ενίσχυση των ποιοτικών χαρακτηριστικών του Λυκείου ώστε να προσφέρει ολοκληρωμένη παιδεία και εκπαίδευση η οποία ταυτόχρονα θα καλύπτει και τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών για τη συμμετοχή τους στη διαδικασία εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και όχι στην κατεύθυνση της «αποδέσμευσης» του Λυκείου από αυτή την υποχρέωση.

Σε ό,τι αφορά τα Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, εκτιμάται ότι μεταξύ των κύριων αιτιών που προκαλούν την απαξίωση και την υποβάθμισή τους, είναι η αστοχία στη δομή τους (επαγγελματικό πτυχίο ειδικότητας επιπέδου 3 ως συνέχεια επαγγελματικού πτυχίου ειδικότητας επιπέδου 2), η αστοχία - σε πολλές περιπτώσεις - στον καθορισμό των προσφερόμενων ειδικοτήτων και το έλλειμμα στην προσφερόμενη γενική παιδεία.

Υπό το πρίσμα των παραπάνω επισημάνσεων, εκτιμάται ότι η θέσπιση δύο τύπων Λυκείου, του Γενικού και του Επαγγελματικού μπορεί να συμβάλει στην άρση των αιτίων που προκαλούν τα προβλήματα που επισημάνθηκαν και επιδιώκεται να αντιμετωπισθούν. Όμως, *«οποιαδήποτε εκπαιδευτική αλλαγή είναι εγγενώς, ενδημικά και αναπόδραστα μη γραμμική...»* (Fullan, 1993) και επομένως, και οι συγκεκριμένες αλλαγές μπορούν να αποδώσουν **μόνο** υπό την προϋπόθεση ότι θα γίνουν παράλληλες και συντονισμένες-συνεκτικές παρεμβάσεις σε πολλά σημεία του συστήματος και ιδιαίτερες σε αυτά που επηρεάζουν καθοριστικά τα ποιοτικά χαρακτηριστικά του. Γράφουν σχετικά οι Hopf & Ξωχέλλης (2003): **«δεν μπορεί να αποτελεί στόχο η αποσπασματική μεταρρύθμιση επιμέρους πτυχών του εκπαιδευτικού συστήματος χωρίς σφαιρική αντιμετώπιση των υπό υλοποίηση ρυθμίσεων».**

1. Αλλαγές στη δομή

Γενικό Λύκειο

Το Γενικό Λύκειο απευθύνεται στους αποφοίτους του Γυμνασίου συμπεριλαμβανομένων και των ΑΜΕΑ. Η φοίτηση σε αυτό οργανώνεται σε τρία έτη-τάξεις⁵. Οι δύο πρώτες τάξεις προτείνεται να προσφέρουν κοινά για όλους τους μαθητές μαθήματα γενικής παιδείας. Με τη ρύθμιση αυτή επιδιώκεται η ενίσχυση του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου μέσω της ισότιμης αντιμετώπισης όλων των μαθημάτων από τους μαθητές. Επίσης, μέσα από προσεκτικά σχεδιασμένα μαθήματα επιλογής (δύο δίωρα στην Α΄ τάξη, δύο δίωρα στη Β΄ τάξη και ένα δίωρο στη Γ΄ τάξη) που προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών και τους προσφέρουν ευκαιρίες να καλλιεργήσουν τις κλίσεις και τα ταλέντα τους, επιδιώκεται η δημιουργία επιπλέον κινήτρων για μάθηση, προβληματισμό, αναζήτηση και δημιουργικότητα.

Το σύνολο των εβδομαδιαίων διδακτικών ωρών στις Α΄ και Β΄ τάξεις του Γενικού Λυκείου προτείνεται να ανέρχεται σε 35, από τις οποίες τα κοινά υποχρεωτικά μαθήματα και στις δύο τάξεις να καλύπτουν τις 31 ώρες. Η αύξηση των ωρών διδασκαλίας (από 33ώρ./εβδ. σε 35ώρ./εβδ.) δεν γίνεται για τη διδασκαλία επιπλέον γνωστικών αντικειμένων ή πρόσθετης διδασκτέας ύλης αλλά υπαγορεύεται από την ανάγκη εφαρμογής εναλλακτικών μεθόδων προσέγγισης των εκπαιδευτικών στόχων. Έτσι, καινοτόμες δράσεις και δημιουργικές δραστηριότητες που καλλιεργούν κλίσεις, ταλέντα και ευαισθησίες και δίνουν τη δυνατότητα για πρωτοβουλίες, δημιουργική έκφραση και επικοινωνία εντάσσονται στο επίσημο σχολικό πρόγραμμα και συνδέονται άμεσα με τη διαδικασία διδασκαλίας και μάθησης. Παρότι η επιβάρυνση αυτή του ωρολογίου προγράμματος των μαθητών δε μπορεί να θεωρηθεί υπερβολική (αν μάλιστα ληφθούν υπόψη και τα αντίστοιχα δεδομένα των περισσότερων ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων), εντούτοις, το μέτρο αυτό θα δικαιωθεί **μόνο** αν η διαδικασία μάθησης και η γενική παιδαγωγική αντίληψη επαναπροσδιορισθούν και προσανατολισθούν στην κατεύθυνση ανάδειξης, με προφανή για τους μαθητές τρόπο και αβίαστα, της **αξίας της γνώσης** για τη μελλοντική τους σταδιοδρομία και την ολόπλευρη ανάπτυξή τους. Στην κατεύθυνση, δηλαδή, **δημιουργίας κινήτρων για μάθηση**. Μόνο αν η γνώση αναδεικνύεται ως ανάγκη και δεν προβάλλει ως καταναγκασμός, οι μαθητές θα **αγαπήσουν τη μάθηση** και το Λύκειο θα αποκτήσει μορφωτικό χαρακτήρα και θα εξελιχθεί σε οργανισμό μάθησης.

Στη Γ΄ τάξη του Γενικού Λυκείου οι μαθητές προτείνεται να ακολουθούν μία από τις ακόλουθες τρεις γνωστικές κατευθύνσεις:

A. Ανθρωπιστικών Σπουδών

⁵ Θεωρείται ενδιαφέρουσα η προοπτική πειραματικής εφαρμογής επιπέδων κατάκτησης ακαδημαϊκών ή επαγγελματικών δεξιοτήτων, με κριτήρια διαμόρφωσής τους τα ενδιαφέροντα, τις κλίσεις, τα κίνητρα, τη μαθησιακή ετοιμότητα, τα ταλέντα και τις ειδικές δυσκολίες μάθησης των μαθητών.

B. Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών

Γ. Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών

Η ενοποίηση της Θετικής και της Τεχνολογικής κατεύθυνσης σε μία έχει το πλεονέκτημα ότι αίρει στρεβλώσεις και αδικίες του ισχύοντος σήμερα συστήματος, όπως π.χ. το γεγονός ότι υποψήφιοι ορισμένων θετικών σχολών δεν αποκτούν τα αναγκαία εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους στη σχολή που επιλέγουν να φοιτήσουν. Κυρίως, όμως, η ενοποίηση αυτή υπηρετεί την ανάγκη να δοθούν στους μαθητές ευκαιρίες να αποκτήσουν γνώσεις και ικανότητες μεθοδολογικού χαρακτήρα που άπτονται συγγενών-συνδεδεμένων γνωστικών αντικειμένων, ώστε η γνώση να μην κατακερματίζεται και κυρίως να μην περιχαρακώνεται τεχνητά. Το μέτρο αυτό συμβάλλει επίσης στην άμβλυνση του προβλήματος που δημιουργεί η επιλογή κατεύθυνσης, σε σχέση με την ανάγκη παροχής (και στην Γ΄ τάξη) της ευρύτερης δυνατής γενικής και σφαιρικής παιδείας. Η δημιουργία ειδικής γνωστικής κατεύθυνσης για τις οικονομικές και τις κοινωνικές σπουδές, απαντά στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας για αναβάθμιση των κοινωνικών και οικονομικών σπουδών, και ταυτόχρονα αίρει στρεβλώσεις και αδικίες του ισχύοντος συστήματος εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση.

Οι εβδομαδιαίες ώρες διδασκαλίας σε όλες τις κατευθύνσεις της Γ΄ τάξης προτείνεται να ανέρχονται σε 31 και να κατανομούνται ως εξής: Έντεκα (11) ώρες για έξι υποχρεωτικά μαθήματα γενικής παιδείας, δεκαοχτώ (18) ώρες για τέσσερα υποχρεωτικά μαθήματα κατεύθυνσης και δύο (2) ώρες για ένα μάθημα το οποίο οι μαθητές θα επιλέγουν από ένα σύνολο μαθημάτων επιλογής. Η κατανομή αυτή προτείνεται να συνδυασθεί με το σύστημα εισαγωγής στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση ως εξής: Οι μαθητές να εξετάζονται πανελλαδικά σε έξι μαθήματα (σε δύο γενικής παιδείας και στα τέσσερα της κατεύθυνσης που έχουν επιλέξει). Τα μαθήματα γενικής παιδείας που θα εξετάζονται πανελλαδικά θα πρέπει να διευρύνουν την παιδεία και τη μόρφωση των μαθητών και όχι να είναι και αυτά στενά προσανατολισμένα στην αντίστοιχη κατεύθυνση. Για παράδειγμα, οι μαθητές που έχουν επιλέξει την κατεύθυνση Ανθρωπιστικών Σπουδών να εξετάζονται π.χ. στα Μαθηματικά και των Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών π.χ. στην Ιστορία. Όλοι οι μαθητές θα πρέπει να εξετάζονται στη Νεοελληνική Γλώσσα. Αυτό το μέτρο, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα αντιστοιχούν σε 24 –25 από τις 31 διδακτικές ώρες της Γ΄ τάξης, συμβάλλει στην ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθημάτων και στην Γ΄ τάξη παρότι η τάξη αυτή είναι, αναπόφευκτα, κυρίως τάξη προετοιμασίας για την επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα.

Στην κατεύθυνση περιορισμού των αρνητικών επιπτώσεων που απορρέουν από την αναπόφευκτη αλληλεπίδραση της ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και του συστήματος εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, προτείνονται επιπλέον τα ακόλουθα μέτρα:

- ♦ Για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, να συνυπολογίζεται (σε μικρό ποσοστό) η επίδοση των μαθητών και στις τρεις τάξεις
- ♦ Η βαθμολογία και στις τρεις τάξεις, εκτός των φυσικώς αδυνάτων μαθητών, να διαμορφώνεται με προσαρμογή του προφορικού στο γραπτό βαθμό με μέγιστη απόκλιση τρεις μονάδες

- ◆ Η προαγωγή από την Α΄ στη Β΄ τάξη και από τη Β΄ στη Γ΄ να γίνεται με αντικειμενικές διαδικασίες αξιολόγησης. Στην κατεύθυνση αυτή,
 - ✓ δημιουργείται «τράπεζα θεμάτων» και
 - ✓ επανεξετάζονται τα κριτήρια προαγωγής.
 Η κακώς εννοούμενη επιείκεια δεν βοηθά στην πρόοδο των μαθητών. Αντιθέτως, υπονομεύει τις σπουδές τους και παράλληλα προκαλεί πολλά προβλήματα στην αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας.
- ◆ Στην Α΄ και στη Β΄ τάξη όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένων και των μαθημάτων επιλογής, να συμμετέχουν με ίδιο βάρος στη διαμόρφωση της βαθμολογίας.

Επίσης, η ουσιαστική συμμετοχή μελών του Π.Ι. στην Κεντρική Επιτροπή Γενικών Εξετάσεων (δηλαδή, και στις υποεπιτροπές «θεματοδοτών») θα συμβάλει στον καθορισμό θεμάτων που δε θα βρίσκονται σε δυσαρμονία και αναντιστοιχία με το πλαίσιο του σχολικού προγράμματος. Αν τα θέματα των εισαγωγικών εξετάσεων δεν «κινούνται» στο πνεύμα της τυποποιημένης και εξεζητημένης γνώσης που προσφέρεται έξω από το σχολείο, αλλά είναι συναφή και συνεπή προς το σχολικό πρόγραμμα τα οφέλη στην κατεύθυνση ενίσχυσης του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου και της μείωσης της ανάγκης για αναζήτηση «βοήθειας» έξω από το σχολείο, θα είναι πολλά και σημαντικά.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η κατανομή των διδακτικών ωρών στις διάφορες κατηγορίες μαθημάτων του Γενικού Λυκείου.

ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ

Α ΤΑΞΗ	
ΜΑΘΗΜΑΤΑ	ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΩΡΕΣ
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	31
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ <i>Όλα τα μαθήματα επιλογής είναι δίωρα και οι μαθητές επιλέγουν 2</i>	4
	ΣΥΝΟΛΟ 35
Β ΤΑΞΗ	
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ	31
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ	4

<i>Όλα τα μαθήματα επιλογής είναι δίωρα και οι μαθητές επιλέγουν 2</i>	
	ΣΥΝΟΛΟ 35
Γ ΤΑΞΗ	
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ <i>Το σύνολο των μαθημάτων θα είναι 6</i>	11
ΥΠΟΧΡΕΩΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ <i>Το σύνολο των μαθημάτων ανά κατεύθυνση θα είναι 4</i>	18
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ <i>Όλα τα μαθήματα επιλογής είναι δίωρα και κοινά για όλες τις κατευθύνσεις. Οι μαθητές επιλέγουν 1</i>	2
	ΣΥΝΟΛΟ 31

Ανάλογη διάρθρωση του Ωρολογίου Προγράμματος προτείνεται και για τα Εσπερινά Γενικά Λύκεια, των οποίων όμως η διάρκεια θα εκτείνεται σε τέσσερα διδακτικά έτη.

Τα Ενιαία Λύκεια Ειδικής Αγωγής προτείνεται να μετονομαστούν σε Γενικά Λύκεια Ειδικής Αγωγής με ανάλογες προσαρμογές.

Προϋποθέσεις επιτυχίας των προτεινόμενων μέτρων-αλλαγών

Για να αποδώσουν οι προτεινόμενες αλλαγές τα αναμενόμενα, σε σχέση με τον επιδιωκόμενο στόχο αποτελέσματα, πρέπει, παράλληλα, να γίνουν αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών και στο διδακτικό υλικό και να αναθεωρηθούν οι διδακτικές προσεγγίσεις προς την κατεύθυνση που περιγράφεται στη συνέχεια. Πρέπει, επίσης να ληφθούν όλα τα συμπληρωματικά μέτρα που αναφέρονται, επίσης, στη συνέχεια (βλ. Ενότητα Ε).

Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ)

Το Επαγγελματικό Λύκειο απευθύνεται στους αποφοίτους του Γυμνασίου (συμπεριλαμβανομένων και των ΑΜΕΑ) που πρωτίστως επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες επιπέδου 2 ή επιπέδου 3. Για το λόγο αυτό πρέπει να διασφαλίζει επαρκή επαγγελματική εκπαίδευση. Αν το επαγγελματικό σχολείο δεν ανταποκρίνεται σε αυτή την αποστολή, δύσκολα μπορεί να τεκμηριωθεί και να δικαιωθεί η ύπαρξή του. Τα μηνύματα των καιρών (συνεχώς μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον, γρήγορη εξέλιξη-ανανέωση-απαξίωση της τεχνολογίας κλπ.) επηρεάζουν και πρέπει να λαμβάνονται πολύ

σοβαρά υπόψη στο σχεδιασμό της δομής και των προγραμμάτων σπουδών καθώς και στην επιλογή των διδακτικών προσεγγίσεων που πρέπει να εφαρμόζονται και του εκπαιδευτικού υλικού που πρέπει να χρησιμοποιείται στο επαγγελματικό σχολείο. Όμως, πρέπει να είμαστε πολύ προσεκτικοί τόσο στις σχετικές διαπιστώσεις μας όσο και στα συμπεράσματά μας, ώστε άκριτες υπεραπλουστεύσεις να μη μας οδηγούν σε ομιχλώδεις, ασαφείς, αντιφατικές και εν τέλει αλυσιτελείς προτάσεις και επιλογές. Το επαγγελματικό σχολείο Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, δεν είναι ΑΕΙ ή ΤΕΙ ούτε ερευνητικό κέντρο, στο πρόγραμμα του οποίου αντανακλώνται άμεσα τα νέα κάθε φορά ευρήματα και επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας. Καλύπτει συγκεκριμένου επιπέδου ανάγκες και σε αυτές πρέπει να ανταποκρίνεται. Πρέπει, επίσης, να ανταποκρίνεται στα μηνύματα των καιρών και να εφοδιάζει τους μαθητές με όλα τα αναγκαία εφόδια που θα τους επιτρέπουν να επανεκπαιδεύονται και να καταρτίζονται δια βίου και αποτελεσματικά. Κατάλληλα σχεδιασμένη δομή, προσεκτικά καθορισμένοι τομείς και μελετημένα προγράμματα σπουδών μπορούν να προσφέρουν στους μαθητές μοντέρνα επαγγελματική εκπαίδευση που θα δίνει έμφαση στη σύζευξη της γενικής και ειδικής γνώσης, στην απόκτηση θεμελιώδους και στέρεης επαγγελματικής γνώσης και θα καλλιεργεί ικανότητες αυτο-μάθησης. Δηλαδή, σε ένα κόσμο που αλλάζει, το επαγγελματικό σχολείο μπορεί και πρέπει να αναζητεί και να προσφέρει αφενός **σταθερές** και αφετέρου **ικανότητες αυτο-μάθησης**. Λάθη του παρελθόντος όπως αυτά που έγιναν με τη θεσμοθέτηση των ΤΕΛ (ελλιπής επαγγελματική εκπαίδευση) ή με τη θεσμοθέτηση των ΤΕΕ (ελλιπής γενική παιδεία και επίπεδο 3 ως συνέχεια του 2) δεν πρέπει να επαναληφθούν.

Υπό το πρίσμα των παραπάνω, για το ΕΠΑΛ προτείνονται τα ακόλουθα:

Το ΕΠΑΛ προσφέρει στους αποφοίτους του Γυμνασίου τις ακόλουθες ευκαιρίες-επιλογές:

1. Να αποκτήσουν **Επαγγελματικό Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 2**
2. Να αποκτήσουν **Επαγγελματικό Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 3**
3. Να αποκτήσουν **Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου**.

Οι σπουδές για την απόκτηση **Επαγγελματικού Πτυχίου Ειδικότητας επιπέδου 2** έχουν διάρκεια δύο έτη ενώ για την απόκτηση **Επαγγελματικού Πτυχίου Ειδικότητας επιπέδου 3** έχουν διάρκεια τρία έτη. Οι σπουδές για την απόκτηση **Απολυτηρίου Επαγγελματικού Λυκείου** έχουν επίσης διάρκεια τρία έτη.

Οι «εκπαιδευτικές διαδρομές» εντός του ΕΠΑΛ είναι ανεξάρτητες και ταυτόχρονα συνδεδεμένες. Έτσι, αφενός δεν δημιουργούνται στρεβλώσεις στα αντίστοιχα Προγράμματα Σπουδών (μαθήματα, περιεχόμενο κλπ) και αφετέρου οι μαθητές δεν εγκλωβίζονται σε πρόωρες επιλογές ή «μονόδρομους». Ειδικότερα:

Οι μαθητές που επιθυμούν να αποκτήσουν **Επαγγελματικό Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 2**, επιλέγουν στην Α΄ Τάξη Τμήμα Ειδικότητας και στη

Β΄ Τάξη Κατεύθυνση Ειδίκευσης. Το πτυχίο επιπέδου 2 δε μπορεί να προσφέρεται ως μέρος των σπουδών και ως προϋπόθεση για την απόκτηση του πτυχίου επιπέδου 3 όπως συμβαίνει στα ΤΕΕ. Η υφιστάμενη δομή των ΤΕΕ έχει προκαλέσει αφενός πολλές και σοβαρές στρεβλώσεις στα προγράμματα σπουδών και αφετέρου πληθωρισμό τομέων και ειδικοτήτων. Ο προσανατολισμός και η δομή των σπουδών που οδηγούν στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 2 αποσκοπούν στην ενίσχυση κυρίως των πρακτικών δεξιοτήτων εφαρμογής σε αντιδιαστολή προς τις σπουδές που οδηγούν στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 3 όπου οι πρακτικές δεξιότητες εφαρμογής έχουν ισχυρότερη θεωρητική υποστήριξη. Το εβδομαδιαίο ωρολόγιο πρόγραμμα και στις δύο τάξεις είναι 35 ωρών και περιλαμβάνει αφενός μαθήματα γενικής παιδείας και αφετέρου μαθήματα ειδικότητας.

Οι μαθητές που επιθυμούν να αποκτήσουν **Επαγγελματικό Πτυχίο Ειδικότητας επιπέδου 3**, στην Α΄ Τάξη επιλέγουν Κύκλο συναφών επαγγελματικών Τομέων, στη Β΄ Τάξη επαγγελματικό Τομέα και στη Γ΄ Τάξη Κατεύθυνση Ειδικότητας. Στην Α΄ Τάξη οι μαθητές παρακολουθούν αφενός κοινά μαθήματα γενικής παιδείας και αφετέρου μαθήματα ειδικότητας των επαγγελματικών Τομέων του Κύκλου που επέλεξαν. Τα προσφερόμενα ανά Κύκλο μαθήματα είναι **χαρακτηριστικά** και **βασικά** μαθήματα των επαγγελματικών Τομέων του Κύκλου. Είναι επίσης μαθήματα που αναδεικνύουν **τη σύνδεση** και **τις «τομές»** των επαγγελματικών Τομέων του Κύκλου. Έτσι, οι μαθητές, αφενός αποκτούν τις αναγκαίες για τη συνέχιση των σπουδών τους γνώσεις και δεξιότητες και αφετέρου έχουν ευκαιρίες να ανιχνεύσουν αποτελεσματικά τις κλίσεις τους ώστε η επιλογή Τομέα στη Β΄ Τάξη να εδράζεται στη σχετική γνώση και εμπειρία που απέκτησαν. Στη Β΄ Τάξη οι μαθητές επιλέγουν επαγγελματικό Τομέα και στη Γ΄ τάξη Κατεύθυνση Ειδικότητας. Τόσο στη Β΄ όσο και στη Γ΄ Τάξη, οι μαθητές παρακολουθούν αφενός κοινά μαθήματα γενικής παιδείας και αφετέρου μαθήματα του Τομέα και της Ειδικότητας που επιλέγουν. Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα προτείνεται να είναι σε όλες τις τάξεις 35 ώρες εβδομαδιαίως, ώστε να εξασφαλίζεται στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό ο επιτυχής συνδυασμός παροχής γενικής παιδείας, προσανατολισμένης στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντα και τις δεξιότητες των μαθητών του, και επαγγελματικής εκπαίδευσης στην αντίστοιχη ειδικότητα. Για την επίτευξη αυτού του στόχου προτείνεται, ανά τάξη, η εξής αναλογία μεταξύ των διδακτικών ωρών των μαθημάτων γενικής παιδείας και των μαθημάτων ειδικότητας: στην Α΄ τάξη τα 2/3 του συνόλου των ωρών διδασκαλίας να αντιστοιχούν σε μαθήματα γενικής παιδείας και το 1/3 σε μαθήματα ειδικότητας του Κύκλου επαγγελμάτων, ενώ στις Β΄ και Γ΄ τάξεις τα 2/3 των ωρών διδασκαλίας να αντιστοιχούν σε μαθήματα ειδικότητας και το 1/3 σε μαθήματα γενικής παιδείας.

Η “εκπαιδευτική διαδρομή” που οδηγεί στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 2 διακρίνεται σαφώς από αυτή που οδηγεί στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 3. Καλύπτει διαφορετικού επιπέδου ανάγκες και κυρίως απευθύνεται στους αποφοίτους του Γυμνασίου που επιθυμούν να ενταχθούν “άμεσα” στην αγορά εργασίας ως ειδικευμένοι τεχνίτες (και όχι ως ανειδίκευτοι εργάτες). Η δυνατότητα αυτή επιβάλλεται να δίνεται στο πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Συστήματος (αντί στο πλαίσιο του συστήματος μαθητείας ή κατάρτισης) διότι οι μαθητές δεν πρέπει να στερούνται τόσο πρόωρα την ευρύτερη επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος στη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους. Υπαγορεύεται επίσης από την προοπτική καθιέρωσης της 12χρονης

υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Τα δύο έτη φοίτησης για την απόκτηση πτυχίου επιπέδου 2, ως έτη φοίτησης στο πλαίσιο του τυπικού Εκπαιδευτικού Συστήματος, μπορούν να προσμετρώνται για τη συμπλήρωση της 12χρονης εκπαίδευσης. Ο ένας χρόνος σπουδών που υπολείπεται μπορεί να συμπληρώνεται ή με κατάλληλα προγράμματα κατάρτισης ή με τη συγκέντρωση πιστωτικών μονάδων στο πλαίσιο επιδοτούμενης πρακτικής άσκησης του επαγγέλματος.

Οι μαθητές που επιθυμούν να αποκτήσουν **Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου**, στην Α΄ Τάξη επιλέγουν Κύκλο, στη Β΄ Τάξη Τομέα και στη Γ΄ Τάξη Κατεύθυνση Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών ή Κατεύθυνση Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών. Στην περίπτωση αυτή, οι μαθητές της Γ΄ Τάξης, διδάσκονται τα αντίστοιχα ανά κατεύθυνση υποχρεωτικά μαθήματα του Γενικού Λυκείου και συμμετέχουν σε κοινές με τους μαθητές του Γενικού Λυκείου εξετάσεις πρόσβασης στα ΑΕΙ και ΤΕΙ (δηλαδή χωρίς ειδικά μαθήματα, ειδικά θέματα, ειδικά ποσοστά κλπ.). Η δυνατότητα πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση εκτιμάται ότι θα συμβάλει στην κοινωνική καταξίωση του ΕΠΑΛ και στην ενίσχυση της αυτοτέλειάς του ως σχολείο ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης καθόλα ισότιμο με το Γενικό Λύκειο.

Οι μαθητές της Γ΄ Τάξης που έχουν επιλέξει Κατεύθυνση Ειδικότητας, αν επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα ΤΕΙ, μπορούν να συμμετάσχουν σε ειδικές εισαγωγικές εξετάσεις που θα οργανώνονται για το σκοπό αυτό. Το ποσοστό θέσεων στα ΤΕΙ που προσφέρεται στους αποφοίτους του ΕΠΑΛ αυξάνεται σταδιακά.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, οι εναλλακτικές «εκπαιδευτικές διαδρομές» που προσφέρει το ΕΠΑΛ είναι ανεξάρτητες και ταυτόχρονα συνδεδεμένες. Έτσι,

- ◆ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Ειδίκευσης (κάτοχοι πτυχίου επιπέδου 2) που επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες και πτυχίο επιπέδου 3 ή Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου έχουν τη δυνατότητα να εγγραφούν σε αντίστοιχο της ειδικότητάς τους Τομέα της Β΄ Τάξης.
- ◆ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Ειδικότητας (κάτοχοι πτυχίου επιπέδου 3) που επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα ΑΕΙ, μπορούν να φοιτήσουν εκ νέου στη Γ΄ τάξη και να επιλέξουν Κατεύθυνση Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών ή Κατεύθυνση Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών.
- ◆ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών ή Κατεύθυνσης Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών (κάτοχοι Απολυτηρίου Επαγγελματικού Λυκείου) που επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες επιπέδου 3, μπορούν να φοιτήσουν εκ νέου στη Γ΄ τάξη και να επιλέξουν Κατεύθυνση Ειδικότητας.

Για τα εσπερινά ΕΠΑΛ θα ισχύει η ίδια διάρθρωση του Ωρολογίου Προγράμματος, με μεγαλύτερη διάρκεια φοίτησης (τρία ή τέσσερα έτη αντίστοιχα).

Ανάλογες προσαρμογές προτείνεται να γίνουν στα επαγγελματικά σχολεία Ειδικής Αγωγής.

Προϋποθέσεις επιτυχίας των προτεινόμενων μέτρων-αλλαγών

Για να αποδώσουν οι προτεινόμενες αλλαγές τα αναμενόμενα, σε σχέση με τον επιδιωκόμενο στόχο, αποτελέσματα, πρέπει, παράλληλα, να γίνουν αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών και στο διδακτικό υλικό και να αναθεωρηθούν οι διδακτικές προσεγγίσεις στην κατεύθυνση που περιγράφεται στη συνέχεια. Πρέπει, επίσης να ληφθούν όλα τα συμπληρωματικά μέτρα που αναφέρονται, επίσης, στη συνέχεια (βλ. Ενότητα Ε).

Πέραν, όμως, των παράλληλων αλλαγών που πρέπει να γίνουν και των υποστηρικτικών μέτρων που πρέπει να ληφθούν, για να συμβάλλουν οι προτεινόμενες δομικές αλλαγές στην επίτευξη του επιδιωκόμενου στόχου που είναι η αναβάθμιση της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, πρέπει να καθορισθούν με ιδιαίτερη προσοχή οι τομείς και οι ειδικότητες που θα προσφέρονται. Η ουσιαστική αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης προϋποθέτει συνειδητή επιλογή της εκ μέρους των μαθητών. Αυτό μπορεί να συμβεί μόνο αν προσφέρεται επαγγελματικό πτυχίο με αντίκρισμα στην αγορά εργασίας. Αν οι προσφερόμενες ειδικότητες δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες της αγοράς εργασίας είναι βέβαιο ότι οι μαθητές θα επιλέγουν το επαγγελματικό σχολείο και πάλι συνειδητά αλλά... ως εναλλακτική οδό για την απόκτηση απολυτηρίου Λυκείου. Αστοχίες, επομένως, στον καθορισμό των τομέων και των ειδικοτήτων υπονομεύουν τις αλλαγές στις δομές κάνοντας ακόμη και θετικά χαρακτηριστικά (π.χ. Λυκειακός χαρακτήρας) να λειτουργούν αρνητικά.

Ειδικευμένα Λύκεια

Όπως ήδη έχει αναφερθεί, οι προτεινόμενες παρεμβάσεις στο Λύκειο Γενικής Παιδείας, στοχεύουν στην «ενίσχυση του μορφωτικού χαρακτήρα και της παιδευτικής αυτοτέλειας του Λυκείου» μέσω, κυρίως, της ανάδειξης της αξίας της γνώσης. Στην κατεύθυνση αυτή, η ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθημάτων αποτελεί βασική προϋπόθεση. Ωστόσο, επειδή υπάρχουν μαθητές με ειδικές κλίσεις, ενδιαφέροντα και επιδόσεις, που πρέπει να ενθαρρύνονται και να ενισχύονται από την πλευρά της πολιτείας, κρίνεται ενδεδειγμένη η ίδρυση **Ειδικευμένων Λυκείων** (και η διατήρηση της λειτουργίας των ήδη υπαρχόντων), πρακτική συνήθης, άλλωστε, και σε άλλες χώρες της Ε.Ε.

Ειδικότερα, κρίνεται σκόπιμη η επανίδρυση των **Κλασικών Λυκείων** για την ενίσχυση της ανθρωπιστικής παιδείας και την προώθηση των κλασικών γραμμάτων, η συνέχιση της λειτουργίας των **Μουσικών Λυκείων** για την ενίσχυση της μουσικής παιδείας και την προετοιμασία των μαθητών που επιθυμούν να ακολουθήσουν επαγγελματική κατεύθυνση Μουσικής, η ίδρυση **Καλλιτεχνικών Λυκείων** για την ενίσχυση της καλλιτεχνικής παιδείας και την προετοιμασία των μαθητών που επιθυμούν να ακολουθήσουν επαγγελματική κατεύθυνση Θεάτρου-Κινηματογράφου, Χορού και Εικαστικών, η

αναμόρφωση των **Εκκλησιαστικών Λυκείων** για την προετοιμασία και κατάρτιση στελεχών, λαϊκών και κληρικών, της Εκκλησίας, η συνέχιση της λειτουργίας των **Ειδικών Τάξεων Αθλητικής Διευκόλυνσης Λυκείων (ΕΤΑΔ)** με βελτιώσεις, καθώς και η δημιουργία αυτόνομων **Αθλητικών Λυκείων** για την ανάδειξη και υποστήριξη ταλέντων στον αθλητισμό.

Στο πλαίσιο της παρούσας έκθεσης δεν θα αναφερθούμε σε θέματα δομής, προγράμματος σπουδών ή άλλων χαρακτηριστικών των Ειδικευμένων Σχολείων. Διαπιστώνουμε μόνο την αναγκαιότητα ένταξής τους στο Εκπαιδευτικό Σύστημα. Ο σχεδιασμός Λυκείων αυτού του τύπου απαιτεί τη συγκρότηση ειδικών, κατά περίπτωση, ομάδων εργασίας.

2. Αλλαγές στα Προγράμματα Σπουδών, στο Διδακτικό Υλικό και στις Διδακτικές Προσεγγίσεις

Η απόδοση των προτεινόμενων μέτρων τόσο για το Γενικό Λύκειο όσο και για το Επαγγελματικό Λύκειο είναι βέβαιο ότι σε πολύ μεγάλο βαθμό θα κριθεί στο πεδίο του «τι» και «πώς» θα διδάσκεται. Επιβάλλεται, επομένως, επαναπροσδιορισμός και αναθεώρηση επιλογών, πρακτικών και αντιλήψεων σχετικά με τα διδασκόμενα μαθήματα, το περιεχόμενό τους, το διδακτικό υλικό και τις διδακτικές προσεγγίσεις. Ειδικότερα, σε ότι αφορά το:

Γενικό Λύκειο

Τα μαθήματα (υποχρεωτικά και επιλογής) πρέπει να επιλεγούν με ιδιαίτερη προσοχή. Πέραν των Μαθηματικών, της Γλώσσας, κλπ, πρέπει να εισαχθούν μαθήματα που βοηθούν στη σύνθεση και στην ολοκλήρωση της γνώσης όπως π.χ. Εφαρμογές Πληροφορικής. Επίσης, μέσα από **όλα** τα μαθήματα θα πρέπει να αναδεικνύεται η αλληλεπίδραση και η σύνδεσή τους. Αν αυτό επιτευχθεί, θα συμβάλει κατά πολύ στην «ισότιμη» αντιμετώπιση όλων των μαθημάτων από τους μαθητές και θα βοηθήσει στην άρση του διαχωρισμού των μαθημάτων σε «κύρια» και «δευτερεύοντα». Ειδικότερα, τα μαθήματα επιλογής δεν πρέπει να στοχεύουν στην «εξειδίκευση» (π.χ. προχωρημένα Μαθηματικά) αλλά στην ανάδειξη και την καλλιέργεια των κλίσεων, των ταλέντων και των ενδιαφερόντων των μαθητών.

Σε ότι αφορά το περιεχόμενο (την ύλη) πρέπει να περιορισθεί δραστικά στα σημαντικά, τα θεμελιώδη και τα παιδαγωγικά γόνιμα ώστε **να υπάρχει ο αναγκαίος χρόνος για την κατανόηση και την εμπέδωση των εννοιών και κυρίως την ανάδειξη της αξίας της γνώσης**. Δηλαδή, πρέπει να επιδιωχθεί μείωση της έκτασης και αύξηση της «έντασης» (του βάθους). Επιπλέον, τα μαθήματα της Α' και Β' τάξης πρέπει να σχεδιασθούν έτσι ώστε να μην συνδέονται «ευθέως» και «στενά» με μαθήματα κατεύθυνσης της Γ' τάξης αλλά να συνδέονται και να αλληλεπιδρούν στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τα υπόλοιπα μαθήματα της ίδιας τάξης (της Α' και Β' αντίστοιχα). Για παράδειγμα, όχι μαθήματα του τύπου *Πιθανότητες I* στη Β' τάξη και *Πιθανότητες II* στη Γ' τάξη.

Οι διδακτικές προσεγγίσεις πρέπει να μην περιορίζονται και να μην εξαντλούνται στη «μετωπική» δασκαλοκεντρική διδασκαλία. Πολύ προσεκτικά και αναλόγως του μαθήματος, του ειδικού θέματος (ενότητας ή έννοιας), της τάξης, των μαθητών κλπ πρέπει να αναζητείται η προσφορότερη κατά περίπτωση μέθοδος (ενεργητική-βιωματική, διερευνητική, project, ομαδοσυνεργατική κ.λπ.).

Σε ό,τι αφορά το εκπαιδευτικό υλικό, μαθητές και εκπαιδευτικοί πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ποικίλες πηγές γνώσης και πληροφόρησης που διευκολύνουν την ανάπτυξη πρωτοβουλίας, τον πειραματισμό, τη δημιουργικότητα και την καλλιέργεια κριτικής σκέψης (έντυπο διδακτικό υλικό, τετράδια εργασίας, τετράδια εργαστηρίων, εκπαιδευτικό λογισμικό, web based περιβάλλοντα μάθησης κλπ). Το εκπαιδευτικό υλικό, δηλαδή, πρέπει να προκαλεί το ενδιαφέρον των μαθητών και να δημιουργεί κίνητρα μάθησης.

Επαγγελματικό Λύκειο

Το Ωρολόγιο Πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Σπουδών, το διδακτικό υλικό και συνολικά η διαδικασία μάθησης στο Επαγγελματικό Λύκειο, πρέπει να σχεδιασθούν έτσι, ώστε να βρίσκονται σε απόλυτη αντιστοιχία με το προφίλ του αποφοίτου. Δηλαδή, τα μαθήματα που επιλέγονται για να ενταχθούν στο Ωρολόγιο Πρόγραμμα, το Πρόγραμμα Σπουδών των μαθημάτων και οι μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης που εφαρμόζονται, πρέπει να βρίσκονται σε απόλυτη συμβατότητα και συνέπεια με το επαγγελματικό πλαίσιο (context) που καθορίζει το προφίλ του αποφοίτου (τι επαγγελματικά καθήκοντα του ανατίθενται, τι δυνατότητες πρόσβασης σε άλλες βαθμίδες ή τύπους εκπαίδευσης και κατάρτισης έχει κτλ.). Τα μαθήματα, επομένως, του Ωρολογίου Προγράμματος και το περιεχόμενο σπουδών, επιλέγονται με κριτήριο να υπηρετούν το συγκεκριμένο προφίλ του αποφοίτου και μόνο. Ο,τιδήποτε (μαθήματα κ.λπ.) δε μπορεί να περάσει από τον έλεγχο αυτό, δεν έχει θέση στο πρόγραμμα σπουδών του Επαγγελματικού Λυκείου και πρέπει να παραμερίζεται.

Επίσης, το πρόγραμμα του ΕΠΑΛ πρέπει να είναι αποτέλεσμα σύνθεσης της γενικής και της ειδικής παιδείας. Μόνον έτσι δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για να αποτραπεί ο κίνδυνος παλινδρόμησης μεταξύ μιας ασπόνδυλης επαγγελματικής κατάρτισης και μιας ομιχλώδους γενικής παιδείας ξένης προς την πραγματική ζωή.

Σε ό,τι αφορά στις μεθόδους προσέγγισης της γνώσης, στο Επαγγελματικό Λύκειο, πρέπει να επιδιώκεται η ανακάλυψη της γνώσης και η κατάκτηση των μορφωτικών αξιών από τον ίδιο το μαθητή με βάση τις αρχές της δημιουργικότητας, της πρωτοβουλίας, της συνεργασίας και της σύζευξης της θεωρίας με την πράξη. Πρέπει να επιδιώκεται, επίσης, να οδηγείται ο μαθητής στις πρωτογενείς πηγές της γνώσης και να εφοδιάζεται με την απαιτούμενη μεθοδολογία για την απόκτησή της μέσα από την πραγματικότητα και τη ζωή. Γι' αυτό, στη διδακτική πράξη, πρέπει να δίνεται μεγάλη προτεραιότητα στις ενεργητικές και βιωματικές μεθόδους μάθησης καθώς και στις αντίστοιχες τεχνικές, που κινητοποιούν το σύνολο των

δυνάμεων του μαθητή και αναλόγως με την ατομικότητα και τις ιδιαίτερες κλίσεις του, τον οδηγούν στη ζητούμενη μάθηση. Ιδιαίτερο όφελος, από μια τέτοια προσέγγιση, αναμένεται για τους «αδύνατους» μαθητές αφού έχει αποδειχθεί ότι οι ενεργητικές μορφές μάθησης μπορούν να τους κινητοποιήσουν και να βελτιώσουν εντυπωσιακά τη στάση τους απέναντι στη μάθηση και στο σχολείο.

Με αυτή την παιδαγωγική αντίληψη πρέπει να σχεδιασθούν τόσο τα μαθήματα γενικής παιδείας όσο και τα μαθήματα ειδικότητας. Τα μαθήματα γενικής παιδείας πρέπει να συνδέονται και να συναρθρώνονται στο μέγιστο δυνατό βαθμό με τα μαθήματα ειδικότητας έτσι ώστε να αναδεικνύεται αβίαστα και με φυσικό, για τους μαθητές, τρόπο, το **νόημα** και η **αξία** των ιδεών, των εννοιών, των μεθόδων, των θεωριών, των ιστορικών στοιχείων, των θεωρημάτων κτλ. που πραγματεύονται. Πρέπει να επιδιώκεται, δηλαδή, η γενική παιδεία, να προκύπτει **ως ανάγκη** για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους και την ένταξή τους στην κοινωνία ως υπεύθυνων και δημιουργικών πολιτών με ελεύθερη σκέψη και κρίση.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο διδασκαλίας και μάθησης, το σχολικό βιβλίο διαδραματίζει νέο ρόλο, πολύ διαφορετικό από αυτόν της βασικής (αν όχι αποκλειστικής) πηγής γνώσης και πληροφόρησης. Εκπαιδευτικοί και μαθητές πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ποικίλες πηγές γνώσης που βοηθούν να αναπτύξει ο μαθητής πρωτοβουλία, δημιουργικότητα και κριτική σκέψη. Στην κατεύθυνση αυτή, το Επαγγελματικό Λύκειο, πρέπει να εισάγει τη χρήση και αξιοποίηση πολλών και ποικίλων πηγών γνώσης, που συμπληρώνουν το σχολικό βιβλίο έτσι ώστε αυτό να κατέχει τη σωστή θέση στη μαθησιακή διαδικασία, δηλαδή να χρησιμοποιείται σαν μια από πολλές πηγές γνώσης και πληροφόρησης.

Στο πλαίσιο αυτής της παιδαγωγικής αντίληψης επιβάλλεται, επίσης, η συστηματική αξιοποίηση κάθε ενδεικνυόμενου, κατά περίπτωση, μέσου που προσφέρει η εκπαιδευτική τεχνολογία. Η μεθοδική χρησιμοποίηση του εργαστηριακού εξοπλισμού αποτελεί επίσης απολύτως αναγκαία προϋπόθεση για την πραγμάτωση του σκοπού και τη δικαίωση της αποστολής του Επαγγελματικού Λυκείου. Οι δραστηριότητες στα εργαστήρια, πέραν της επαλήθευσης της θεωρίας, στοχεύουν στο να μάθει ο μαθητής να αντιμετωπίζει συγκεκριμένα αυθεντικά προβλήματα (της πράξης) μέσα στο εργαστήριο (ή στο συνεργείο).

E. Συμπληρωματικά μέτρα

Η καθημερινή διδακτική πράξη αποτελεί κρίσιμο-κομβικό παράγοντα που επηρεάζει καθοριστικά την ποιότητα του εκπαιδευτικού αποτελέσματος. Στην κατεύθυνση αυτή, προτείνονται τα ακόλουθα μέτρα:

♦ Μείωση του αριθμού των μαθητών ανά τμήμα

Το μεγάλο μέγεθος των τμημάτων έχει αρνητικές επιπτώσεις στην μαθησιακή διαδικασία. Δημιουργεί, επίσης, ανυπέρβλητα εμπόδια σε κάθε

προσπάθεια εφαρμογής ενεργητικών μεθόδων διδασκαλίας και μάθησης. Ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα δεν θα πρέπει να είναι μεγαλύτερος του 25 για το Γενικό Λύκειο, του 20 για το ΕΠΑΛ και για τα Τμήματα Κατεύθυνσης του Γενικού Λυκείου και του 10 ανά καθηγητή στα εργαστήρια (ΕΠΑΛ και Γενικού Λυκείου).

- ◆ **Έγκαιρη κάλυψη των αναγκών σε διδακτικό προσωπικό**
Η μη έγκαιρη κάλυψη των αναγκών των σχολείων σε διδακτικό προσωπικό δημιουργεί πολλά προβλήματα στη λειτουργία του σχολείου τα οποία αντανακλώνται ευθέως στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα.
- ◆ **Κάλυψη των ωρών διδασκαλίας που δεν πραγματοποιούνται**
Οι ώρες διδασκαλίας που για διάφορους λόγους δεν πραγματοποιούνται είναι υπερβολικά πολλές. Πρέπει να καθορισθεί ελάχιστος αριθμός ωρών διδασκαλίας για να θεωρείται ένα μάθημα διδαχθέν.
- ◆ **Αναθεώρηση του τρόπου χαρακτηρισμού της φοίτησης των μαθητών**
Το σχολείο πρέπει να είναι ανεκτικό σε προβλήματα των μαθητών που τους υποχρεώνουν να απουσιάσουν από το σχολείο (προβλήματα υγείας, δυσμενείς καιρικές συνθήκες κ.ά) και ταυτόχρονα πρέπει να προστατεύει την εκπαιδευτική διαδικασία από φαινόμενα που ουσιαστικά ωθούν τους μαθητές να «καλύψουν» τον αριθμό των «δικαιολογημένων» και «αδικαιολόγητων» απουσιών που... «δικαιούνται».
- ◆ **Συντήρηση-υποστήριξη των εργαστηριακών εξοπλισμών**
Τα σχολικά εργαστήρια πρέπει να υποστηρίζονται από ειδικό έμπειρο τεχνικό προσωπικό ώστε να μπορούν οι εκπαιδευτικοί να τα χρησιμοποιούν απρόσκοπτα για τους σκοπούς τις διδασκαλίας.
- ◆ **Αξιοποίηση του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου**
Όλες οι σχολικές μονάδες της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης έχουν πρόσβαση στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο. Η αξιοποίησή του όμως είναι πολύ περιορισμένη. Οι δυνατότητες και οι υπηρεσίες που προσφέρει πρέπει να αξιοποιηθούν για την καθημερινή υποστήριξη του εκπαιδευτικού έργου.
- ◆ **Υποστήριξη του θεσμού των Σχολικών Βιβλιοθηκών**
Ο θεσμός των σχολικών βιβλιοθηκών πρέπει να ενισχυθεί και να αναπτυχθεί περαιτέρω ώστε να διευκολύνεται η αξιοποίησή τους από τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς. Οι σχολικές βιβλιοθήκες πρέπει να «μετατοπισθούν» στο κέντρο της μαθησιακής διαδικασίας.
- ◆ **Υποστήριξη των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις**
Η σοβαρότητα του ζητήματος της σχολικής αποτυχίας που εκδηλώνεται κυρίως μέσω του δείκτη της σχολικής διαρροής και οι πολυδιάστατες και σοβαρές επιπτώσεις του έχουν τεκμηριωθεί και έχουν αποδειχθεί. Τα μέτρα, όμως, που έχουν εφαρμοσθεί από την πολιτεία κυρίως στην κατεύθυνση της υποστήριξης των μαθητών με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, πρέπει να επανεξετασθούν, να συμπληρωθούν και να ολοκληρωθούν ώστε να γίνουν περισσότερο αποτελεσματικά. Δεν επαρκούν τα προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας ακόμη και αν αντιμετωπισθούν τα προβλήματα που έχουν εμφανισθεί κατά την εφαρμογή τους. Απαιτούνται και πρέπει να ληφθούν επιπλέον μέτρα όπως, εφαρμογή κατάλληλων διδακτικών μεθόδων και κατάλληλης παιδαγωγικής στρατηγικής, ειδικού συμβουλευτικής, σχολικοί ψυχολόγοι κ.ά. Η επιτυχής αντιμετώπιση του προβλήματος είναι βέβαιο ότι θα συμβάλει καθοριστικά στη βελτίωση τόσο

της εσωτερικής όσο και της εξωτερικής αποτελεσματικότητας του εκπαιδευτικού μας συστήματος⁶.

♦ **Βελτίωση του σχολικού χώρου**

Οι σχολικές εγκαταστάσεις, η υλικοτεχνική υποδομή και οι γενικότερες συνθήκες του σχολικού περιβάλλοντος δε δημιουργούν φιλικό προς το μαθητή και τον εκπαιδευτικό κλίμα. Μαθητές και εκπαιδευτικοί δεν αισθάνονται το σχολικό περιβάλλον σαν «δικό τους χώρο» γεγονός που δημιουργεί πολλές και άμεσες αρνητικές επιπτώσεις στην εκπαιδευτική διαδικασία.

♦ **Κατοχύρωση επαγγελματικών δικαιωμάτων αποφοίτων ΕΠΑΛ και καθιέρωση σχήματος Επαγγελματικής Πιστοποίησης**

Η έλλειψη (για τις περισσότερες ειδικότητες) νομικού πλαισίου για τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα στην αναβάθμισή της. Η δημιουργία κατάλληλου και σύγχρονου νομοθετικού πλαισίου επαγγελματικών προσόντων και δικαιωμάτων (στις περιπτώσεις που μπορεί να υπάρξει) θα επιδράσει καταλυτικά στην ουσιαστική αναβάθμιση και την ανάπτυξη της Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Η καθιέρωση, επίσης, σχήματος Επαγγελματικής Πιστοποίησης με τη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων που εκπροσωπούν τις προσφερόμενες ειδικότητες είναι από τα πλέον ουσιαστικά μέτρα στην κατεύθυνση σύνδεσης των ΕΠΑΛ με την αγορά εργασίας και της κοινωνικής καταξίωσής τους.

ΣΤ. Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

Οι εκπαιδευτικοί αποτελούν τον πιο σημαντικό παράγοντα για την εκπλήρωση της αποστολής του σχολείου. Η επιμόρφωση επομένως των εκπαιδευτικών καθώς και η γενικότερη υποστήριξή τους, πρέπει να αποτελεί έργο υψίστης προτεραιότητας. Οι ανάγκες επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών είναι πολλές και διαπιστωμένες. Τα προβλήματα είναι επίσης πολλά. Στο πλαίσιο του έργου της Ομάδας Εργασίας δεν θα επεκταθούμε σε θέματα οργάνωσης, περιεχομένου, μοντέλων και μεθόδων επιμόρφωσης. Επισημαίνουμε με έμφαση μόνο την αναγκαιότητα. Επισημαίνουμε επίσης τις ιδιαίτερες και οξυμένες ανάγκες επιμόρφωσης στο χώρο της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης που συνδέονται, μεταξύ άλλων, με τις μεγάλες διαφορές τόσο ως προς τις βασικές σπουδές όσο και ως προς την εργασιακή εμπειρία του εκπαιδευτικού προσωπικού.

Ζ. Παρακολούθηση-Έλεγχος-Αξιολόγηση

Δυστυχώς, ουδέποτε στο ελληνικό Εκπαιδευτικό Σύστημα εφαρμόσθηκαν συστηματικά και με συνέπεια διαδικασίες έλεγχου και παρακολούθησης του τι επιτυγχάνει, τι αποτυγχάνει και για ποιο λόγο. Αν το φαινόμενο αυτό

⁶ Η εσωτερική αποτελεσματικότητα του συστήματος προσδιορίζεται από το περιεχόμενο σπουδών κάθε εκπαιδευτικής βαθμίδας. Η εξωτερική αποτελεσματικότητα προσδιορίζεται από την επιτυχία, λόγω των αποκτούμενων γνώσεων και δεξιοτήτων, είσοδο του αποφοίτου μιας βαθμίδας εκπαίδευσης είτε στην επόμενη βαθμίδα είτε στην αγορά εργασίας.

συνεχισθεί, οποιεσδήποτε ρυθμίσεις, μεταρρυθμίσεις, αλλαγές, παρεμβάσεις κλπ επιχειρηθούν στο Εκπαιδευτικό Σύστημα, ανεξαρτήτως προθέσεων, είναι πολύ πιθανό, επιπλέον προβλήματα και «θόρυβο» στο σύστημα να δημιουργήσουν παρά να οδηγήσουν σε λύσεις των προβλημάτων που επιδιώκεται να επιλυθούν. Για τη διασφάλιση επομένως του αναμενόμενου από τις προτεινόμενες αλλαγές αποτελέσματος, είναι απολύτως απαραίτητο να προβλεφθούν και να εφαρμοσθούν αποτελεσματικές διαδικασίες παρακολούθησης, ελέγχου, αξιολόγησης και ανατροφοδότησης.

Συμπέρασμα

Οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί πολίτες, καλούνται να ζήσουν και να σταδιοδρομήσουν σε μια ιδιαίτερα απαιτητική κοινωνία που τη χαρακτηρίζει ένας εμφανής δυναμισμός και ευρύτατη χρήση και εφαρμογή των *Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ)*. Η *Κοινωνία της Πληροφορίας*, που έχει ως κύριο γνώρισμα την παραγωγή και την ταχύτατη ανταλλαγή και διάχυση τεράστιου όγκου πληροφοριών και γνώσης είναι πλέον πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, οι *ΤΠΕ* επιδρούν καταλυτικά σε όλους σχεδόν τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας προκαλώντας ραγδαίες, συνεχείς και πολύ σημαντικές αλλαγές. Στο πλαίσιο αυτής της νέας πραγματικότητας είναι βέβαιο ότι το μέλλον θα εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον παράγοντα **γνώση** και φυσικά από τους θεσμούς μέσω των οποίων διαμορφώνεται το πλαίσιο απόκτησης της γνώσης.

Τα εκπαιδευτικά θέματα απαιτούν πλέον πολύ πιο σφαιρικές αλλά και πολύ πιο σύνθετες στη διαχείρισή τους προσεγγίσεις. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το σύστημα της ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, υπάρχει απόλυτη ανάγκη **συνολικής βελτίωσης** των εξωτερικών και των εσωτερικών χαρακτηριστικών του με κριτήριο την ποιότητα διαδικασιών και περιεχομένου και σε συνάρτηση με τα νέα κοινωνικά δεδομένα και τις νέες εκπαιδευτικές ανάγκες. Υπάρχει, επίσης, απόλυτη ανάγκη για **ενιαία αντιμετώπιση** της Γενικής και της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης. Η διαμορφούμενη νέα πραγματικότητα (συνεχώς μεταβαλλόμενο εργασιακό περιβάλλον, συνεχείς αλλαγές και γρήγορη απαξίωση της τεχνολογίας κλπ) επιβάλλει στα εκπαιδευτικά συστήματα να δίνουν έμφαση και μεγάλη προτεραιότητα στην απόκτηση ικανοτήτων αυτομάθησης και στην αναζήτηση σταθερών. Σταθερών που αφορούν τόσο το σύστημα αξιών της κοινωνίας όσο και το πλαίσιο γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων που απαιτούνται για την ολόπλευρη ανάπτυξη και συγκρότηση δημιουργικών πολιτών με ελεύθερη κρίση και σκέψη.

Οι προτεινόμενες αλλαγές στη δομή της ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης σε συνδυασμό με τα συμπληρωματικά μέτρα που προτείνεται να ληφθούν και τις αλλαγές στο Πρόγραμμα Σπουδών, στις διδακτικές προσεγγίσεις και στο διδακτικό υλικό, αποτελούν ένα συνεκτικό σύνολο ρεαλιστικών παρεμβάσεων που μπορούν να βελτιώσουν την αποτελεσματικότητα του εκπαιδευτικού συστήματος. Αποσπασματικές παρεμβάσεις και αλλαγές μόνο στη δομή και γενικότερα μόνο στα εξωτερικά χαρακτηριστικά του συστήματος της ανώτερης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης είναι αλυσιτελείς και οξύνουν – συνήθως - τα υπάρχοντα προβλήματα παρά τα επιλύουν.

Με την καθιέρωση δύο καθ' όλα ισότιμων τύπων Λυκείου, του Γενικού και του Επαγγελματικού, η ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση – Γενική και Επαγγελματική - αντιμετωπίζεται ενιαία. Οι μαθητές είτε επιλέξουν τη Γενική είτε την Επαγγελματική ανώτερη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, έχουν ίσες ευκαιρίες μόρφωσης (αγωγής, παιδείας και εκπαίδευσης). Το προσφερόμενο μορφωτικό αγαθό, διαφοροποιείται μεταξύ των δύο τύπων Λυκείου, όμως είναι του ίδιου επιπέδου. Επίσης, οι δυνατότητες και οι διέξοδοι που έχουν μετά την αποφοίτησή τους οι μαθητές, διαφοροποιούνται αναλόγως των

επιλογών τους, όμως όλοι, και ανεξαρτήτως του τύπου του Λυκείου που φοιτούν, έχουν καθ' όλη τη διάρκεια της φοίτησής τους (αλλά και μετά την αποφοίτησή τους), ίσες ευκαιρίες επιλογών αλλά και αλλαγής επιλογών. Οι προτεινόμενες αλλαγές, ως σύνολο, συμβάλλουν:

A. Στην ενίσχυση της παιδευτικής αυτοτέλειας και του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου

Η ενίσχυση της παιδευτικής αυτοτέλειας και του μορφωτικού χαρακτήρα του Λυκείου επιδιώκεται μέσω:

- ♦ Της ανάδειξης της αξίας της γνώσης και της δημιουργίας κινήτρων για μάθηση.
Μόνο αν δημιουργούνται κίνητρα για μάθηση και η γνώση προκύπτει για τους μαθητές ως ανάγκη για την ολόπλευρη ανάπτυξή τους και όχι ως καταναγκασμός, το Λύκειο μπορεί να αποκτήσει χαρακτήρα οργανισμού μάθησης.
- ♦ Της προσφοράς στους μαθητές όλων των γνώσεων και των εφοδίων που είναι αναγκαία και επαρκή για τη συνέχιση των σπουδών τους στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα.
Με τις προτεινόμενες αλλαγές και παρεμβάσεις, το Λύκειο χωρίς να ετεροπροσδιορίζεται από το σύστημα πρόσβασης στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα, προσφέρει στους μαθητές τα αναγκαία και επαρκή εφόδια για τη συνέχιση των σπουδών τους. Μόνο αν το ίδιο το σχολείο, ως μέρος της ευρύτερης παιδείας και εκπαίδευσης που προσφέρει, καλύπτει και τις πραγματικές ανάγκες των μαθητών για τη συνέχιση των σπουδών τους, θα περιορισθεί δραστικά η ανάγκη αναζήτησης «βοήθειας» εκτός σχολείου. «Αποσύνδεση» και «αποδέσμευση» του Λυκείου από αυτή την υποχρέωση, δεν μπορεί να γίνει αλλά και αν επιδιωχθεί να γίνει, είναι πολύ πιθανόν να οδηγήσει στην πλήρη υποβάθμιση παρά στην αναβάθμιση του Λυκείου.

Στην κατεύθυνση αυτή:

1. Επανακαθορίζονται τα μαθήματα και το περιεχόμενό τους με βασικές αρχές:

- ♦ Τον περιορισμό του αριθμού των μαθημάτων και την ανάδειξη της αλληλεπίδρασης και της διασύνδεσής τους ώστε να αντιμετωπίζονται ισότιμα. Να μην διακρίνονται δηλαδή σε κύρια και δευτερεύοντα.
- ♦ Τη δυνατότητα επιλογής μαθημάτων που δημιουργούν επιπλέον κίνητρα για μάθηση και διευκολύνουν τη διερευνητική, την ενεργητική και τη βιωματική προσέγγιση της γνώσης
- ♦ Την ελαχιστοποίηση στον απολύτως αναγκαίο μόνο βαθμό της σύνδεσης-εξάρτησης των μαθημάτων της Α΄ και της Β΄ τάξης με τα μαθήματα κατεύθυνσης της Γ΄ τάξης
- ♦ Τη δραστική μείωση της έκτασης της διδακτέας ύλης με ταυτόχρονη αύξηση του βάθους (της «έντασης»).

2. Στη Β΄ τάξη καταργούνται οι κατευθύνσεις

Στην Α΄ και στη Β΄ τάξη προσφέρονται μαθήματα μόνο γενικής παιδείας ώστε το ενδιαφέρον, η μόρφωση, η εκπαίδευση και η παιδεία των μαθητών

να μην περιορίζεται και κυρίως να μην ετεροπροσδιορίζεται από το σύστημα εισαγωγής στην επόμενη εκπαιδευτική βαθμίδα.

3. Αυξάνεται ο διατιθέμενος διδακτικός χρόνος

- ♦ περιορισμός αλλά και αναπλήρωση των ωρών διδασκαλίας που δεν πραγματοποιούνται (καθορισμός ελάχιστου αριθμού ωρών για να θεωρείται ένα μάθημα διδαχθέν)
- ♦ έγκαιρη κάλυψη των αναγκών των σχολείων σε εκπαιδευτικό προσωπικό
- ♦ εβδομαδιαίο πρόγραμμα μαθημάτων στην Α΄ και στη Β΄ τάξη 35 ωρών (αντί 33ώρ./εβδ που ισχύει σήμερα),

ώστε σε συνδυασμό με τον περιορισμό της έκτασης της ύλης, να υπάρχει ο αναγκαίος χρόνος για κατανόηση και εμπέδωση. Οι επιπλέον, σε σχέση με το ισχύον πρόγραμμα, ώρες διδασκαλίας θα αξιοποιούνται όχι για τη διδασκαλία επιπλέον γνωστικών αντικειμένων ή πρόσθετης διδακτέας ύλης αλλά για την προσέγγιση των εκπαιδευτικών στόχων με εναλλακτικές μεθόδους (αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, συμμετοχή σε καινοτόμα προγράμματα, εργασίες κτλ) που προωθούν την περαιτέρω ενεργοποίηση και τη δημιουργική δράση των μαθητών.

4. Βελτιώνονται οι διδακτικές μέθοδοι και προσεγγίσεις

Οι διδακτικές μέθοδοι δεν περιορίζονται και δεν εξαντλούνται στη μετωπική διδασκαλία. Εισάγονται ενεργητικές και βιωματικές μέθοδοι διδασκαλίας και μάθησης.

5. Αναθεωρούνται πρακτικές και αντιλήψεις για το διδακτικό υλικό

Τα σχολικά βιβλία εκσυγχρονίζονται και αποτελούν μέρος μόνο του διδακτικού υλικού το οποίο διευρύνεται και εμπλουτίζεται με εκπαιδευτικό λογισμικό, ψηφιακό περιεχόμενο και εκπαιδευτικές δραστηριότητες μέσω του Πανελληνίου Σχολικού Δικτύου.

6. Αξιοποιούνται οι σχολικές βιβλιοθήκες

Μέσω της διαδικασίας διδασκαλίας και μάθησης, οι μαθητές ενθαρρύνονται να χρησιμοποιούν τη σχολική βιβλιοθήκη (π.χ. στο πλαίσιο του μαθήματος και τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα, επισκέπτονται με την καθοδήγηση του καθηγητή τη βιβλιοθήκη για προκαθορισμένη-συγκεκριμένη εργασία).

7. Μειώνεται ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα

8. Αναθεωρείται ο τρόπος χαρακτηρισμού της φοίτησης των μαθητών

Η ανοχή στις απουσίες των μαθητών είναι πολύ σοβαρό θέμα με άμεσες συνέπειες στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα και συνολικά στη λειτουργία του σχολείου. Το σχολείο πρέπει να είναι ανεκτικό σε προβλήματα των μαθητών που τους υποχρεώνουν να απουσιάσουν από το σχολείο (προβλήματα υγείας, δυσμενείς καιρικές συνθήκες κ.ά) και ταυτόχρονα πρέπει να προστατεύει την εκπαιδευτική διαδικασία από φαινόμενα που ουσιαστικά ωθούν τους μαθητές να «καλύψουν» τον αριθμό των «δικαιολογημένων» και «αδικαιολόγητων» απουσιών που... «δικαιούνται».

9. Λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τους μαθητές με χαμηλές σχολικές επιδόσεις

10. Η βαθμολογία και στις τρεις τάξεις διαμορφώνεται με προσαρμογή του προφορικού στο γραπτό βαθμό με μέγιστη απόκλιση τρεις μονάδες
11. Η προαγωγή από την Α΄ στη Β΄ τάξη και από τη Β΄ στη Γ΄ γίνεται με αντικειμενικές διαδικασίες αξιολόγησης
Στην κατεύθυνση αυτή,
- ♦ επανεξετάζονται τα κριτήρια προαγωγής και
 - ♦ δημιουργείται τράπεζα θεμάτων.
12. Στην Α΄ και στη Β΄ τάξη όλα τα μαθήματα, συμπεριλαμβανομένων και των μαθημάτων επιλογής, συμμετέχουν με ίδιο βάρος στη διαμόρφωση της βαθμολογίας
13. Στη Γ΄ τάξη
- α) η Θετική και η Τεχνολογική Κατεύθυνση ενοποιούνται
Με την ενοποίηση αυτή, η προσφερόμενη στο πλαίσιο και της κατεύθυνσης γνώση, διευρύνεται στο μέγιστο δυνατό βαθμό και δεν περιχαρακώνεται τεχνητά.
- β) δημιουργείται Κατεύθυνση Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών
Με τη δημιουργία Κατεύθυνσης Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών, το σχολείο ανταποκρίνεται στην ανάγκη ενίσχυσης και αναβάθμισης των οικονομικών και κοινωνικών σπουδών.
14. Τα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα ορίζονται σε έξι
Από τα έξι πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα, τα τέσσερα είναι μαθήματα κατεύθυνσης και τα δύο γενικής παιδείας. Τα δύο μαθήματα γενικής παιδείας δεν είναι αντίστοιχα μαθημάτων της κατεύθυνσης αλλά διευρύνουν περαιτέρω τις αποκτούμενες γνώσεις.
15. Οι ώρες διδασκαλίας της Γ΄ τάξης σε ποσοστό 80% αντιστοιχούν στα έξι πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα
Το μέτρο αυτό, σε συνδυασμό με το προηγούμενο, συμβάλλει στην ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθημάτων και κατ' επέκταση στη διεύρυνση της αποκτούμενης παιδείας και στην Γ΄ τάξη.
16. Για την εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση συνυπολογίζεται (σε μικρό ποσοστό) η επίδοση των μαθητών και στις τρεις τάξεις
17. Διεύρυνση της συμμετοχής του Π.Ι. στην κεντρική επιτροπή γενικών εξετάσεων
Με το μέτρο αυτό βελτιώνεται η συνοχή του συστήματος. Οι απαιτήσεις των εξετάσεων εναρμονίζονται με το σχολικό πρόγραμμα που καθορίζεται από το Π.Ι. και όχι με την «τυποποιημένη - εξεζητημένη» γνώση και «τεχνικές» που προσφέρονται (και οδηγούνται οι μαθητές να τις αναζητούν) έξω από το σχολείο.

Β. Στην αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης

Η αναβάθμιση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης επιδιώκεται μέσω:

- ♦ Της ανάδειξης του σχολείου ανώτερης Δευτεροβάθμιας Επαγγελματικής Εκπαίδευσης σε Λύκειο καθόλα ισότιμο με το Λύκειο Γενικής Εκπαίδευσης.

- ♦ Της προσφοράς επαρκούς, σύγχρονης και ποιοτικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης επιπέδου 3 και επιπέδου 2 που ανταποκρίνεται σε πραγματικές ανάγκες της οικονομίας και της αγοράς εργασίας.
- ♦ Της ανάδειξης της αξίας της γενικής παιδείας.

Στην κατεύθυνση αυτή:

1. Δημιουργείται Επαγγελματικό Λύκειο (ΕΠΑΛ) καθ' όλα ισότιμο με το Γενικό Λύκειο

Το Επαγγελματικό Λύκειο έχει τα ακόλουθα βασικά χαρακτηριστικά:

- ♦ Προσφέρει αυξημένη σε σχέση με τα Τ.Ε.Ε. και λυκειακού επιπέδου γενική παιδεία, χωρίς αυτό να γίνεται εις βάρος της επαρκούς επαγγελματικής εκπαίδευσης. Αυτό επιτυγχάνεται μέσω,
 - α) του καθορισμού ανεξάρτητων και ταυτόχρονα συνδεδεμένων «εκπαιδευτικών διαδρομών»

β) της αύξησης των ωρών διδασκαλίας των μαθημάτων γενικής παιδείας

γ) της αύξησης του διατιθέμενου διδακτικού χρόνου

- ✓ εβδομαδιαίο πρόγραμμα μαθημάτων 35 ωρών
- ✓ έγκαιρη κάλυψη των αναγκών σε διδακτικό προσωπικό
- ✓ περιορισμός αλλά και αναπλήρωση των διδακτικών ωρών που δεν πραγματοποιούνται (καθιέρωση ελάχιστου αριθμού ωρών για να θεωρείται ένα μάθημα διδαχθέν)

δ) της σύζευξης της γενικής και της ειδικής γνώσης

- ♦ Προσφέρει επαρκή επαγγελματική εκπαίδευση επιπέδου 3

Αυτό επιτυγχάνεται μέσω της πρόβλεψης στο ωρολόγιο πρόγραμμα α) των αναγκαίων ωρών διδασκαλίας μαθημάτων ειδικότητας (αυξημένων σε σχέση με τα ΤΕΛ) και β) διδασκαλίας μαθημάτων ειδικότητας και στις τρεις τάξεις.

- ♦ Προσφέρει επαρκή επαγγελματική εκπαίδευση επιπέδου 2

Η «εκπαιδευτική διαδρομή» που οδηγεί στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 2 διακρίνεται σαφώς από αυτή που οδηγεί στην απόκτηση πτυχίου επιπέδου 3. Καλύπτει διαφορετικού επιπέδου ανάγκες και κυρίως απευθύνεται στους αποφοίτους του Γυμνασίου που επιθυμούν να ενταχθούν «άμεσα» στην αγορά εργασίας ως ειδικευμένοι τεχνίτες (αντί ως ανειδίκευτοι εργάτες). Η δυνατότητα αυτή επιβάλλεται να δίνεται στο πλαίσιο του Εκπαιδευτικού Συστήματος (αντί του συστήματος μαθητείας ή κατάρτισης) διότι οι μαθητές δεν πρέπει να στερούνται τόσο πρόωρα την ευργετική επίδραση του σχολικού περιβάλλοντος στη συγκρότηση της προσωπικότητάς τους. Υπαγορεύεται επίσης από την προοπτική καθιέρωσης της 12χρονης υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Τα δύο έτη φοίτησης για την απόκτηση πτυχίου επιπέδου 2, ως έτη φοίτησης στο πλαίσιο του τυπικού Εκπαιδευτικού Συστήματος, μπορούν να προσμετρώνται για τη συμπλήρωση της 12χρονης εκπαίδευσης. Ο ένας χρόνος σπουδών που υπολείπεται μπορεί να συμπληρώνεται ή με κατάλληλα

προγράμματα κατάρτισης ή με τη συγκέντρωση πιστωτικών μονάδων στο πλαίσιο επιδοτούμενης πρακτικής άσκησης του επαγγέλματος.

♦ **Προσφέρει δυνατότητες πρόσβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση**

Στη Γ' τάξη οι μαθητές είτε επιλέγουν να αποκτήσουν πτυχίο ειδικότητας που τους επιτρέπει να συμμετάσχουν σε ειδικές εξετάσεις για την εισαγωγή τους στα ΤΕΙ είτε επιλέγουν να αποκτήσουν απολυτήριο που τους επιτρέπει να συμμετάσχουν σε κοινές με τους αποφοίτους των Γενικών Λυκείων εξετάσεις για την εισαγωγή τους σε ΑΕΙ ή ΤΕΙ (χωρίς ειδικές εξετάσεις και ειδικά ποσοστά). Το ποσοστό θέσεων στα ΤΕΙ που προσφέρεται στους αποφοίτους του ΕΠΑΛ μέσω των ειδικών εξετάσεων, αυξάνεται σταδιακά.

♦ **Δε δεσμεύει (εγκλωβίζει) τους μαθητές με πρόωρες επιλογές**

Οι εναλλακτικές «εκπαιδευτικές διαδρομές» που προσφέρει το ΕΠΑΛ είναι ανεξάρτητες και ταυτόχρονα συνδεδεμένες. Έτσι,

- ♦ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Ειδικεύσεως (κάτοχοι πτυχίου επιπέδου 2) που επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες και πτυχίο επιπέδου 3 ή Απολυτήριο Επαγγελματικού Λυκείου έχουν τη δυνατότητα να εγγραφούν σε αντίστοιχο της ειδικότητάς τους Τομέα της Β' Τάξης.
- ♦ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Ειδικότητας (κάτοχοι πτυχίου επιπέδου 3) που επιθυμούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους στα ΑΕΙ, μπορούν να φοιτήσουν εκ νέου στη Γ' τάξη και να επιλέξουν Κατεύθυνση Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών ή Κατεύθυνση Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών.
- ♦ Οι απόφοιτοι Κατεύθυνσης Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών ή Κατεύθυνσης Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών (κάτοχοι Απολυτηρίου Επαγγελματικού Λυκείου) που επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματικές δεξιότητες επιπέδου 3, μπορούν να φοιτήσουν εκ νέου στη Γ' τάξη και να επιλέξουν Κατεύθυνση Ειδικότητας.

2. Οι προσφερόμενες ειδικότητες τεκμηριώνονται και διασφαλίζεται η διάκριση μεταξύ επιπέδου 2 και 3

Οι προσφερόμενες ειδικότητες καθορίζονται με κριτήριο τις πραγματικές ανάγκες της ελληνικής οικονομίας και τις διαγραφόμενες τάσεις της αγοράς εργασίας.

3. Προσδιορίζεται με σαφήνεια το προφίλ των αποφοίτων

4. Τα προγράμματα σπουδών βρίσκονται σε απόλυτη αντιστοιχία με το προφίλ των αποφοίτων

5. Δίνεται μεγάλη προτεραιότητα στις ενεργητικές και βιωματικές μεθόδους διδασκαλίας και μάθησης και στη σύζευξη γενικής και ειδικής γνώσης

6. Αναθεωρούνται πρακτικές και αντιλήψεις για το διδακτικό υλικό

7. Αξιοποιούνται οι σχολικές βιβλιοθήκες

8. Μειώνεται ο αριθμός των μαθητών ανά τμήμα

9. Αναθεωρείται ο τρόπος χαρακτηρισμού της φοίτησης των μαθητών

Η ανοχή στις απουσίες των μαθητών είναι πολύ σοβαρό θέμα με άμεσες συνέπειες στο εκπαιδευτικό αποτέλεσμα και συνολικά στη λειτουργία του

σχολείου. Το σχολείο πρέπει να είναι ανεκτικό σε προβλήματα των μαθητών που τους υποχρεώνουν να απουσιάσουν από το σχολείο (προβλήματα υγείας, δυσμενείς καιρικές συνθήκες κ.ά) και ταυτόχρονα πρέπει να προστατεύει την εκπαιδευτική διαδικασία από φαινόμενα που ουσιαστικά ωθούν τους μαθητές να «καλύψουν» τον αριθμό των «δικαιολογημένων» και «αδικαιολόγητων» απουσιών που... «δικαιούνται».

- 10. Λαμβάνεται ειδική μέριμνα για τους μαθητές με χαμηλές σχολικές επιδόσεις**
- 11. Κατοχυρώνονται τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων και δημιουργείται σχήμα Επαγγελματικής Πιστοποίησης με συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων που εκπροσωπούν τις προσφερόμενες ειδικότητες**

Προϋποθέσεις επιτυχίας και κίνδυνοι αποτυχίας των προτεινόμενων μέτρων

1. Τα προτεινόμενα μέτρα έχουν σχεδιασθεί για να εφαρμοσθούν και να λειτουργήσουν ως σύνολο. Αποσπασματική ή με επιμέρους τροποποιήσεις εφαρμογή τους είναι πολύ πιθανόν να προκαλέσει επιπλέον προβλήματα και στρεβλώσεις παρά να βελτιώσει το εκπαιδευτικό αποτέλεσμα. Για παράδειγμα, αν γίνει αύξηση του εβδομαδιαίου προγράμματος διδασκαλίας σε 35 ώρες χωρίς να γίνουν ταυτόχρονα οι προτεινόμενες παρεμβάσεις στο «τι» και «πώς» διδάσκεται (επιλογή και ποσότητα ύλης, μέθοδοι διδασκαλίας, διδακτικό υλικό κλπ) τότε το μόνο βέβαιο αποτέλεσμα είναι η άσκοπη, άγονη και εν τέλει ανώφελη υπερφόρτωση του προγράμματος των μαθητών. Επίσης, αν το ΕΠΑΛ θεσμοθετηθεί με τροποποίηση του προτεινόμενου τρόπου πρόσβασης στα ΑΕΙ (καθορίζοντας π.χ. ειδικά ποσοστά και ειδικές εξετάσεις με ειδική εξεταστέα ύλη) τότε είναι ορατός ο κίνδυνος να επιλέγονται τα ΕΠΑΛ όχι για την επαγγελματική εκπαίδευση που προσφέρουν (και η οποία θα δικαιολογούσε την ύπαρξή τους) αλλά για εύκολη πρόσβαση στα ΑΕΙ και ΤΕΙ. Αυτή η στρέβλωση συνέβαινε στα ΤΕΛ και οδήγησε στην κατάργησή τους. Η αντιμετώπιση όμως του προβλήματος μέσω του θεσμού των ΤΕΕ έγινε με λανθασμένο τρόπο (κατάργηση του λυκειακού χαρακτήρα της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και ουσιαστικός αποκλεισμός από την πρόσβαση στα ΑΕΙ) με αποτέλεσμα τη συσσώρευση επιπλέον προβλημάτων (περαιτέρω κοινωνική απαξίωση της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, προσέλκυση - αποκλειστικά - μαθητών με πολύ χαμηλές επιδόσεις κ.ά).
2. Οι ειδικότητες που θα καθορισθούν για να προσφέρονται από το ΕΠΑΛ αποτελούν τον πιο κρίσιμο παράγοντα για την επιτυχία του ως θεσμού. Αν οι προσφερόμενες ειδικότητες δεν ανταποκρίνονται στις προσδοκίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας των νέων τότε η ύπαρξη του ΕΠΑΛ δεν μπορεί να τεκμηριωθεί. Στην περίπτωση αυτή, ο θεσμός θα είναι θνησιγενής αφού δεν θα προσφέρει πραγματική εναλλακτική επιλογή στους μαθητές που επιθυμούν να αποκτήσουν επαγγελματική εκπαίδευση επιπέδου 3 και φυσικά δεν θα επιλέγεται. Δε θα επιλέγεται επίσης ούτε ως «εύκολη οδός» για την απόκτηση απολυτηρίου που εξασφαλίζει και πρόσβαση με ειδικά ποσοστά στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση (όπως συνέβαινε με το ΤΕΛ) αφού κάτι τέτοιο δεν «προβλέπεται» στο ΕΠΑΛ.
3. Η επιτυχία των προτεινόμενων μέτρων θα κριθεί σε μεγάλο βαθμό από την εφαρμογή ή μη των συμπληρωματικών μέτρων που προτείνονται (επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, καθιέρωση διαδικασιών συνεχούς ελέγχου και ανατροφοδότησης, βελτίωση του σχολικού χώρου, υποστήριξη των σχολικών βιβλιοθηκών κλπ). Βελτίωση στα ποιοτικά χαρακτηριστικά του συστήματος δεν μπορεί να γίνει π.χ. χωρίς συνεχή έλεγχο του τι επιτυγχάνει, τι αποτυγχάνει και για ποιο λόγο ή χωρίς κατάλληλα επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς.
4. Η εφαρμογή των μέτρων πρέπει να γίνει αφού προηγηθεί η κατάλληλη προετοιμασία. Η εκπόνηση νέων προγραμμάτων σπουδών, η παραγωγή νέου διδακτικού υλικού, η οργάνωση νέου τρόπου αξιολόγησης, η οργάνωση και υλοποίηση αποτελεσματικών προγραμμάτων επιμόρφωσης κλπ απαιτούν και σοβαρή προετοιμασία. Βιαστικές παρεμβάσεις θα υπονομεύσουν την προσπάθεια και θα δημιουργήσουν σοβαρά προβλήματα στην αποδοχή των μέτρων.

